

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Postoje mládeže Příbramska k barokní architektuře (Svatá Hora)

Vypracovala: Karolína Šuchmanová
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc.

České Budějovice 2013

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 20. 6. 2013

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce doc. PaedDr. Radko Chodurovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval. Mé poděkování také patří paní ing. Marii Traxlerové za poskytnuté materiály. Dále děkuji učitelům oslovených základních škol za ochotu ke spolupráci a všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace. Chci také poděkovat své rodině a přátelům za trpělivost a cenné připomínky.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je zjištění, jaké mají žáci základních škol povědomí o barokní architektuře a také o poutním místě Svatá Hora. V teoretické části proběhla literární komparace dostupných pramenů, vztahujících se k danému tématu a rozboru konkrétních celků barokní architektury na Svaté Hoře u Příbrami, což posloužilo jako podklad pro výzkumnou část. V této části jsem zpracovala dotazníkové šetření toho, jaké znalosti a vědomosti mají žáci šestých a devátých tříd základních škol o barokní architektuře a Svaté Hoře.

Klíčová slova: baroko, Svatá Hora, architekti, postoje mládeže, hypotézy

Abstract

The objective of this bachelor thesis are the findings what is the awareness of pupils at elementary schools of the baroque architecture and of the pilgrimage place Saint Mountain, too. The literary comparison of the accessible sources related to this theme and to the analysis of the particular wholes of the baroque architecture in Saint Mountain near Příbram went off in the theoretical part, which served for the basis for the research part. I elaborated the questionnaire inquiry about the knowledge of pupils from 6th and 9th classes at elementary schools of the baroque architecture and of the place Saint Mountain in this part.

Key words: baroque, Saint Mountain, architects, attitudes of young people, hypothesis

Obsah

1	Úvod	6
2	Barokní umění	8
2.1	Světelné kontrasty	9
2.2	Pohyb a prostor	10
3	Barokní umění v Čechách	12
3.1	Rané baroko	12
3.1.1	Hlavní představitelé raného baroka.....	12
3.2	Vrcholné baroko.....	13
3.2.1	Malířství a sochařství	14
3.2.2	Barokní gotika.....	15
3.3	Pozdní baroko - rokoko.....	16
4	Carlo Lurago.....	17
5	Svatá Hora u Příbrami	18
5.1	Historie.....	18
5.2	Architekti na Svaté hoře.....	20
5.3	Ambity.....	22
5.3.1	Východní křídlo ambitu	23
5.3.2	Jižní křídlo ambitu.....	24
5.3.3	Západní křídlo ambitu	25
5.3.4	Severní křídlo ambitu.....	27
5.4	Centrální stavba.....	28
5.4.1	Ústřední svatyně „Nanebevzetí Panny Marie“	28
5.4.2	Dvě postranní kaple centrální stavby	31
5.4.3	Tři otevřené kaple ve východní lodži.....	31
6	Výzkum – Postoj mládeže k architektuře	33
6.1	Stanovení cílů výzkumu	33
6.2	Rozbor odpovědí žáků.....	35
6.3	Potvrzené a nepotvrzené hypotézy výzkumu	45
6.4	Závěr výzkumu.....	47
7	Závěr práce	49
8	Seznam použité literatury	51
9	Přílohy	53

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma Postoje mládeže Příbramska k barokní architektuře. Tuto tematiku jsem si zvolila proto, že mě vždy ze všech výtvarných slohů nejvíce zajímalo právě baroko. Existují ale i tací, kteří ho nepovažují za významnou etapu ve vývoji umění.

Zaměřila jsem se hlavně na Svatou Horu, která byla postavena podle návrhů architekta Carlo Luraga. Celý svatohorský areál je nejvýznamnějším a nejstarším mariánským poutním místem v Čechách. Lidé s povědomím o umění a o náboženství by měli se zájmem toto místo navštívit.

Toto známé poutní místo jsem navštěvovala už od malička s rodinou. Stalo se součástí rodinných výletů, při kterých jsme nikdy nezapomněli počítat schody zastřešeného čtyř set metrového Svatohorského schodiště. Schody jsou přímým spojením mezi Svatou Horou a Příbramí. Byly postaveny na začátku 18. století podle návrhu Kiliána Ignáce Dienzenhofera.

Návštěvníci Svaté Hory by se dali rozdělit do dvou skupin. První skupina lidí navštěvuje toto místo jako kulturní památku. Druhá skupina jsou lidé věřící, kteří sem jezdí za bohoslužbami. Uctívají a prosí Pannu Marii Svatohorskou o pomoc. Já sama bych se mohla zařadit do obou skupin. Sice sem chodím za uměním, ale zároveň na mě působí duchovní atmosféra.

Práce má část teoretickou a část výzkumnou. Teoretická část je soustředěna na vymezení pojmu baroka a jeho hlavní znaky. Krátce jsem se věnovala baroknímu umění ve světě a jeho hlavním představitelům, kterými jsou např. Rembrandt, Rubens a Bernini. Hlavně se zaměřím na italské baroko a architekta Carlo Luraga.

Zabývala jsem se rozbořem areálu Svaté Hory, který je tvořen bazilikou obklopenou kaplemi, stojící na kamenné terase v nádvoří vymezeném ambity. V rozích ambity jsou čtyři osmiboké kaple - Plzeňská, Pražská, Mníšecká a Březnická. Zřejmě nejcennější obraz na Svaté Hoře namaloval pro Pražskou kapli roku 1697 Petr Brandl. Byl to oltářní obraz Zvěstování Panny Marie, který je dnes nahrazen kopií.¹

¹ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 83.

Ve výzkumu jsem zpracovala dotazníkové šetření toho, jak děti na druhém stupni základní školy vnímají barokní architekturu. Pro výzkum jsem si zvolila žáky šestých a devátých tříd pro zjištění, jaký je rozdíl mezi jejich vědomostmi. Dotazníky byly vyplňovány ve školách v Příbrami a mimo Příbram, abych zjistila, v jakém povědomí mají žáci Svatou Horu. Výsledky dotazníků jsou znázorněny v grafech a v doplňkovém textu.

2 Barokní umění

Termín baroko dnes používáme k označení uměleckého proudu, který se poprvé objevil v Itálii před rokem 1600 a rozvíjel se do poloviny 18. století. Nejprve se objevil v Římě v malířství u Caravaggia. Z Itálie se rozšířil do západní a střední Evropy. Tento proud zasáhl zvláště do Flander, Německa, Rakouska, Čech, Polska a Španělska.² U nás se první náznaky baroka v architektuře objevily na kostele Nejsvětější Trojice na Malé Straně z let 1611-1613.³

Baroko časově odpovídá vrcholnému období absolutismu, mocenským zápasům mezi evropskými státy a počátkům moderní vědy. V raném baroku propukla třicetiletá válka a celou éru uzavírá Velká francouzská revoluce.⁴

Název baroko vzniklo dodatečně před koncem 19. stol. a bylo zpočátku užíváno jako posměšek. Byl pravděpodobně odvozen buď z portugalského slova „barroco“, které určovalo perlu nepravidelného tvaru, nebo z italského termínu „baroco“ jako překážka ve středověké scholastické logice. Užívalo se tak v metaforickém smyslu. Určoval překroucený nápad nebo složitý a deformovaný způsob myšlení.⁵

Baroko navazovalo na předchozí sloh, renesanci. Od začátku se vyvíjí dvěma směry. První směr je klasicizující, převzatý z antické architektury. Druhý je dynamizující směr, který je pohybový a radikálně deformující. Byl reakcí na ukázněnost renesance. Články a stěny se vlní a prohýbají, půdorys opouští pravoúhlý tvar a vychází z křivek a elips.⁶

Baroko je posledním všeobsahujícím slohem. Usiloval o vytvoření jednotného díla, na kterém by se podílela architektura, sochařství, malba, hudba a literatura, s cílem zapůsobit na diváka. Proto vytváření prostoru není jen ohraničení stavební konstrukcí, ale je to skupinová práce architektů, malířů a sochařů. Nástěnné malby nezdobí jen plochu stěny, ale doplňují prostor. Malba je tedy pokračováním stavebního prostoru.⁷

Nejen harmonie barev zvyšuje v baroku dojem, ale i zlato. Architektonické články a sochy jsou zlacené. Pracují s barevnými umělými mramory, zvané také stucco lustro. Jsou tak dokonale provedeny, že je prozrazuje plocha bez spár a jsou také

² KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 8.

³ HEROUD, J. *Století kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 155.

⁴ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 9.

⁵ Tamtéž, s. 10.

⁶ HEROUD, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 156.

⁷ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 105, 106.

na dotek teplejší než přírodní kameny. S bezchybným plastickým dojmem je malováno mnoho architektonických prvků např. pilastry, římsy, výklenky.⁸

2.1 Světelné kontrasty

Temné pozadí, spíše syté a výrazné barvy, a světlo se soustřeďuje na útvary kolem středu kompozice. Stejně to platí i v architektuře. Nerovnoměrně osvětlen bývá především chrámový prostor. Lucernou ve vrcholu kupole proniká světlo. Výsledkem je podmanivý kontrast světla a šera, který připomíná malířský šerosvit.⁹

„Vývoj barokního malířství dospěl od dramatického a prudce kontrastního temnosvitu raného baroku přes různé způsoby šerosvitné malby vrcholného baroku až k barevnému iluzionismu pozdního baroku a rokoka; tvary a místní barvy se rozpustily v světelně barevném médiu, jež reaguje na proměny atmosféry a osvětlení.“¹⁰

Jako první využil v malířství silných světelných kontrastů Caravaggio. Hlavním prostředkem k zvýraznění plastičnosti tvarů, bylo světlo vržené ze strany. Rozsáhlé plochy téměř černých stínů zvyšují dramatické napětí v námětech. Caravaggiův vliv netrval dlouho, nicméně byl velmi intenzivní a vymezoval se na jeho následovníky. Nejlepší díla caravaggiovského stylu vytvořili Georges de la Tour v Lotrinsku a Diego Velasquez.¹¹

Postup dramatičnosti a kontrastů světla a stínu netěžil jen z Caravaggiova umění. Pojetí světla a stínu v Benátkách dávalo více svitu a hloubky. Představitelé benátského malířství 16. stol. byli Tizian a Tintoretto.¹²

Největším mistrem šerosvitné malby se stal Rembrandt van Rijn z Nizozemska. Usiloval o soustředění světla do středu kompozice a v temnotě nechává pozadí, podobně jako Caravaggio. Avšak Rembrandtova temnota prostor vytváří, zatímco Caravaggiova ho popírá. Díky polostínům a odraženým světlům se stává Rembrandtův šerosvit luministickým. Než dramatický, je účinek spíše spirituální a poetický. Avšak i u něj najdeme dramatické výjevy, například obraz Noční hlídka. K nejvýmluvnějším obrazům citu v období baroku patří Rembrandtova Betsabé.¹³

⁸ Tamtéž, s. 105, 106.

⁹ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 41.

¹⁰ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury 2*. Praha: Idea Servis, 2002, s. 64.

¹¹ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 41.

¹² Tamtéž, s. 41.

¹³ Tamtéž, s. 41, 42.

2.2 Pohyb a prostor

Zpracování pohybu architekturou, sochařstvím a malířstvím se před 20. léty 17. stol. sotva objevuje. První, kdo ve svých dílech zobrazil skutečný pohyb, byl Petr Pavel Rubens. Jeho objevem bylo budování kompozice podle rozvíjející se spirály, která je křivkou a poutá k sobě všechny útvary. Životnost naplňující celý obraz je novým důsledkem Rubensova řešení. Dosahoval dynamické kompozice. Jde o účelový pohyb směřující k vyvrcholení. Jeho trojrozměrná linie nachází oporu v každé figuře a v detailech obrazu. Postavy se krouť a obracejí a drapérie se vznášejí nepřirozeným způsobem. Vytvořil také jiné pojetí barokního pohybu, kde se snažil o to, aby se formy spojovaly a navzájem směřovaly.¹⁴

Do antverpské katedrály namaloval svá vrcholná díla Vztyčení kříže a Snímání z kříže. Dostával také velké zakázky, např. Medicejský cyklus pro Lucemburský palác a Poslední soud v mnichovské obrazárně.¹⁵

Italští umělci teprve ve 20. letech 17. stol. dosáhli téhož stupně. Prvním byl sochař a stavitel Lorenzo Bernini. Jeho forma je pevnější než na Rubensových obrazech, ale jsou zde podobné zásady pohybu. Stejně chápání figury ve třech dimenzích má za následek dynamickou formu.¹⁶

Bernini obohatil architektonickou tvorbu iluzionismem plochy i linie. První sochařsko-architektonickou prací pro něj byla stavba ciboria nad hlavním oltářem chrámu sv. Petra. Dalšími úkoly pro Vatikán byla úprava Scala Reggia a náměstí sv. Petra.¹⁷ Berniniho vrchol je v jednom z posledních děl, Anděl s nápisem INRI.¹⁸

Pohyb se prosadil i v architektuře. Dynamismus se uplatňuje na zakřivených fasádách, dramaticky osvětlených schodištích a originálních kupolích. Michelangelova kupole chrámu sv. Petra v Římě byla předchůdcem těchto úmyslů. Pohyb bylo možné vyjádřit i prostřednictvím architektonického detailu, např. vzájemným pronikáním jednotlivých částí stavby.¹⁹

Prostor v barokní architektuře se začíná uplatňovat teprve od 30. let 17. stol. Na významu nabývají projekce útvarů do prostoru, buď vypouklých, nebo vydutých.

¹⁴ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 42, 43.

¹⁵ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury 2*. Praha: Idea Servis, 2002, s. 81.

¹⁶ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 43.

¹⁷ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 278, 279.

¹⁸ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 43.

¹⁹ Tamtéž, s. 46.

K nejzajímavějším řešením barokního spoutání prostoru patří věže s otevřenými horními patry.²⁰

Pro utváření vnitřního prostoru byl příkladem Borrominiův kostelík nazývaný San Carlo alle Quattro Fontane, který měl oválný půdorys. Chtěl rozvinout půdorys na euklidovských principech. Stočil dovnitř čtyři kvadranty elipsy, vznikla tak vlnitá křivka, která se projevuje na hlavní římse stavby.²¹

Na kostel Sant Ivo alla Sapienza použil Borromini jako základ půdorysu šestiúhelník. Jeho strany pak nahradil střídavě půlkruhovými a trojúhelníkovými nikami. „*Je to opět expanze vnitřního prostoru. Z původního šestiúhelníku se uplatňují pouze jeho vrcholy, zdůrazněné architektonickým článkovaním.*“²² Jak ukázal na kostelech San Carlo a Sant Ivo, byla jeho práce průkopnická. Zavedl tvorbu prostoru rozšiřováním z vnitřku.

Dalším velmi významným umělcem byl Guarino Guarini, který svým pojetím staveb překonává díla Borrominiova. Guarini zpracovává své návrhy rozdílným způsobem než Borromini. Borromini se snaží o jednotnost návrhu, zatímco Guarini pracuje s rozpory a přímo vyhledává konflikt. Rozporuplnost stupňuje ornamentálností ploch.²³

Nejvíce se věnoval kupoli. Guariniova kupole není zavřenou půlkulovou plochou, ale je otevřeným útvarem se žebry. V kupoli kostela San Lorenzo vytvořil konstrukci, která složitostí připomíná gotické stavby.²⁴ Kupole a fasády Guariniho paláců jsou novým a mimořádným prvkem.²⁵

²⁰ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 47.

²¹ Tamtéž, s. 48.

²² SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 280, 281.

²³ ROLF, T. *Baroko: architektura-plastika-malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 54.

²⁴ KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972, s. 66.

²⁵ ROLF, T. *Baroko: architektura-plastika-malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 54.

3 Barokní umění v Čechách

Vývoj baroka u nás můžeme rozdělit do tří období. První období je rané baroko, které je datováno kolem let 1600-1690. Další je vrcholné baroko v letech 1690-1740. Posledním obdobím je pozdní baroko, neboli rokoko, 1740-1780 (Hájek, 2000).²⁶

3.1 Rané baroko

Začátek baroka v Čechách jde zařadit do doby Stavovského povstání a třicetileté války. V tvorbě je stále patrný odkaz renesance. Má ještě klasicizující charakter.²⁷

Velmi významnou součástí umění se stává architektura, která ovlivňuje celou tvorbu. Umění raného baroka je hmotné a přísné. Zároveň je také okázalé ve výrazu moci a neoblomnosti. Velký vliv na umění má Itálie a koncentruje se hlavně v Praze.²⁸

V architektuře převládá klasicizující směr. Strohé články v půdorysu i obrysu užívají převážně přímek.²⁹ Ve vnějším výrazu je ještě jednoduchá prostorová koncepce. Objevují se zde vysoké pilastrové řády a sloupy portálů mívají pásovou bosáž. Okna staveb mají dekorativní orámování s ušima nebo kapkami. Frontony oken a domovní štíty jsou buď trojúhelníkové, nebo segmentové doplněné z obou stran stlačenou volutou. Také je doplňují různé detaily, např. čučky, šišky, obelisky.³⁰

3.1.1 Hlavní představitelé raného baroka

V architektuře byl prvním významným stavitelem Giovanni Battista Pieroni, který s Andreem Spezzou, Sebregondim a dalšími staviteli postavili Valdštejnský palác v Praze. Palác je tvořen soustavou rozlehlých budov. Palác, jízdárna, kasárna i grotty obklopují nádvoří a velikou zahradu s vodním bazénem a proslulou sallou terrenou. Sallu terrenu navrhl Giovanni Pieroni. V letech 1623-27 byla postavena a je stále držena v přísném duchu pozdní italské renesance.³¹

²⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108, 111, 117.

²⁷ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 159.

²⁸ BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 14.

²⁹ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 159.

³⁰ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 108.

³¹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 296.

Dalším významným architektem byl Carlo Lurago. Mezi jeho nejvýznamnější stavby v Praze patří Klementinum a přestavba kostela sv. Salvátora.³²

V sochařství byl nejvýznamnější osobností Jan Jiří Bendl. Bendlův realismus byl nepřímý, naučený a odvozený z antiky. Jeho dílem byl například mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze. Významným dílem jsou také sochy na průčelí kostela Salvátora v Klementinu nebo jezdecká socha sv. Václava.³³

Nejvýznamnější malíř byl Karel Škréta. Odešel do Itálie a vrátil se po deseti letech a usadil se v Praze. V Benátkách poznal Tizianův kolorismus a v Římě se seznámil s Caravaggiovým odkazem, a dokonce i s Velázquezovým realismem. Všechny tyto podněty dokázal stmelit ve svůj osobní projev, což je vážný střízlivý realismus. Jeho díla jsou např. Cyklus svatováclavské legendy z pražského kláštera na Zderaze, velký skupinový portrét rodiny řezače drahokamů Dionysia Miseroniho a velký obraz sv. Karla Boromejského u nemocných morem. Proslul jako portrétista. V Praze namaloval řadu vynikajících podobizen měšťanů, šlechticů a umělců.³⁴

3.2 Vrcholné baroko

Vrcholné baroko je dynamické období, které se odklání od římského klasicismu. Typické je spojení architektury se sochařstvím a malbou. Architektura si ale udržuje převahu, protože má vývojový náskok.³⁵

Křivky určují půdorysy i obrysy staveb. Nově se objevuje kasulové okno, které svým tvarem připomíná rozevláté kněžské roucho. Portály byly bohatě zdobeny a také doplněny figurálními plastikami a erby. Na tento prvek se výtvarník zaměřoval, protože portál byl chápán jako vizitka vlastníka.³⁶

Nejvýznamnějšími umělci jsou Kryštof Dientzenhofer a jeho syn Kilián Ignác Dientzenhofer, Jan Blažej Santini-Aichel a další, kteří přivedli české baroko k evropskému vrcholu.³⁷

Kryštof Dientzenhofer rozvinul v Praze novou stavební řeč a jeho syn Kilián, jeho pokračovatel, tento styl dovršuje. V díle Kryštofa Dientzenhofera se objevuje tzv. česká

³² Tamtéž, s. 298.

³³ BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 42.

³⁴ Tamtéž, s. 43, 44.

³⁵ Tamtéž, s. 68.

³⁶ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 111, 112.

³⁷ Tamtéž, s. 111.

klenba. Vytvářejí se velké plochy pro malby, které přispívají k iluzivnímu prohlubování a otevírání prostoru.³⁸

Důležitý je jejich kostel sv. Mikuláše v Praze na Malé Straně. Prostor proudění konkávních a konvexních oblouků je vytvořen roztržením patra do šířky. Vystupující pilastry vybíhají k pásu štítu. Rohové pilíře, které vymezují loď, jsou vytaženy dopředu a namlouvají tak oválný půdorys. Mezi jeho další stavby patří např. chrám sv. Markéty benediktinského kláštera v Břevnově a kaple Zjevení Páně.³⁹

Kilián Ignác Dientzenhofer dovršuje směr, kterému se říkalo český barok. Dokázal spojit dynamismus radikálního baroka a klasicizující barok.⁴⁰ Jedna z jeho nejkrásnějších staveb je letohrádek Amerika, který postavil pro hraběte Michnu. Na průčelí je použito mírně předstupující a ustupující členění a dekorace, tj. odtažení okenních frontonů s plastickou výzdobou, závěsné ozdoby pilastrů v prvním patře, plastická a barevná výzdoba pilastrů v přízemí a hravé uspořádání mansardové střechy. U staveb zámků a chrámů se čím dál více uplatňoval tento nový styl architektury, kde se využívají nové tvary hmot a nové využití zastřešení. Na přestavbě kostela sv. Tomáše v Praze ukáže zřetelněji radikální barok a jeho kostel sv. Magdaleny v Karlových Varech je považován za vrcholné dílo podélné centrály.⁴¹

3.2.1 Malířství a sochařství

Jeden z hlavních představitelů vrcholného baroka byl malíř Petr Jan Brandl. Brandlův život byl bouřlivý, čemuž odpovídá i jeho malba. Učil se u dvorního malíře Kristiána Schrödera a byl ovlivněn uměním Karla Škréty.⁴²

První temperamentní malba je obraz sv. Terezie, která značí náhlou složitost skladby, pohybovost, živé barvy a temnosvit. Obrazy Nanebevzetí Panny Marie u sv. Voršily v Praze a Křest Krista v Manětíně jsou projevem barokní lyričnosti. V oltářních plátnech klášterního kostela v Břevnově vykazuje dramatičnost v malbě. Světlo přichází shůry a přemáhá temnotu. Brandlovy oltářní scény jsou stále prosvětlenější a výrazem vzrušenější.⁴³ V roce 1697 namaloval Petr Brandl

³⁸ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 162.

³⁹ ROLF, T. *Baroko: architektura-plastika-malířství*. Praha: Slovart, 1999, s. 266.

⁴⁰ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 162.

⁴¹ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědeckví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 322, 323.

⁴² BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 114.

⁴³ Tamtéž, s. 114.

na objednávku obraz *Zvěstování*, který byl umístěn v Pražské kapli na Svaté Hoře u Příbrami.

Dalším barokním malířem byl Jan Kupecký, který portrétoval v Karlových Varech ruského cara Petra I. Jeho díla se vyznačovala oživením postav výrazem ve tváři, což u něj bylo nejvíce ceněno. Ke konci svého období začal uvolňovat svůj styl, jak je vidět na podobizně M. Kreisingera.⁴⁴

K předním představitelům vrcholného sochařství patří rakouský sochař a řezbář Matyáš Bernard Braun, který působí hlavně v Čechách. Do umění přináší výraz a barokní patos. Braun měl v Praze úspěch, a proto se tu usadil natrvalo a vedl tady rozsáhlou dílnu. Mezi jeho díla patří *Sen sv. Luitgardy* na Karlově mostě a kostel sv. Klimenta vyzdobil kamennou plastikou a řezbami. Braunovy sochy v Teplicích a v Liberci zaměnily vertikální siluetu za pyramidální vzorec. Velkou část soch vytvořil pro hraběte Františka Antonína Šporka v Kuksu. Vytesal 24 soch alegorie Ctností a neřestí, sochy Náboženství, Blahoslavenství a Klanění tří králů.⁴⁵

Dalšími sochaři byli Jan Brokoff a jeho synové Michal Jan Josef Brokoff a Ferdinand Maxmilián Brokoff, který byl nejvýznamnější. Známý jsou hlavně jeho sochy na Karlově mostě např. sousoší trinitářů sv. Jana z Mathy a Felixe z Valois a sv. Ivana a náhrobek Jana Václava Vratislava z Mitrovic.⁴⁶

3.2.2 Barokní gotika

Paralelně s vrcholným barokem se v první čtvrtině 18. století objevuje zvláštní forma baroka, tzv. gotizující barok. Vyznačuje se tím, že některé gotické architektonické prvky začleňuje tvůrčím způsobem do barokní stavby. Byla vytvořena díla vynikající úrovně, i když toto období netrvalo dlouho a má málo významných autorů.⁴⁷

Hlavní příčinou vzniku barokní gotiky byl proud barokního historismu. „*Setkáváme se tu se záměrným historismem, k němuž zcela programově sahají především nejstarší duchovní řády, aby proti novým protireformačním řádům, jako kapucínům a jezuitům, demonstrovaly svá stará vydržená práva v Čechách.*“⁴⁸

⁴⁴ Tamtéž, s. 115.

⁴⁵ BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 111, 112.

⁴⁶ Tamtéž, s. 110.

⁴⁷ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 117.

⁴⁸ HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 163.

Mezi nejvýraznější představitele patří Jan Santini-Aichel. Mezi jeho stavby patří kostel v Želivě, kostel Nanebevzetí P. Marie v Kladrubech a chrám v Sedlci. Nejdůležitější je Santiniho poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou. Kostel má složitý půdorys, který připomíná pět svatojánských hvězd, a je obklopen ambity s kaplemi. Toto poutní místo bylo zařazeno do seznamu chráněných památek UNESCO.⁴⁹

3.3 Pozdní baroko - rokoko

V tomto období se přestávají architekti soustředit na stavbu kostela a do popředí se dostávají stavby paláců a zámků. Církev se omezila na rekonstrukci kostelů a na úpravu interiérů.⁵⁰

Rokoko je v podstatě dekorativnost uplatňovaná na barokních stavbách. Typickým prvkem se stává rokaj, který se objevuje na kartuších nebo vázách a oživuje některé prvky. Baroko si vždy zakládalo na symetrii a najednou připouští asymetrické řešení.⁵¹

Přestavba Pražského hradu na Hradčanech byla vzorem nových architektonických představ. Přestavba vznikala podle plánů vídeňského dvorního architekta Nicolò Pacassiho. Vytvořil pravidelnou, až chladně korektní, architekturu hmotných bloků. Utichl všechen pohyb a vznikla tu vnější strohost.⁵²

Naši tvorbu ovlivnili také Francouzi. Jules Robert de Cotte mladší navrhl zámek Dobříš. Zámek vyniká svou rokokovou dekorací a byla tam uskutečněna vazba zámku s francouzskou zahradou.⁵³

⁴⁹ MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury 2*. Praha: Idea Servis, 2002, s. 71.

⁵⁰ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 32.

⁵¹ HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 117.

⁵² BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v Čechách*. Praha: Obelisk, 1971, s. 140.

⁵³ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 332.

4 Carlo Lurago

Narodil se 14. října 1615 v Pello Superiore u Laina ve Valle Intelvi ve stavitelské rodině. Měl dva starší a dva mladší bratry. V raně barokním období byl svou tvůrčí a projektantskou stránkou, ale také svou podnikatelskou činností, jednou z nejvýznamnějších osobností.⁵⁴

V roce 1638 ve svých třiatdvaceti letech přijel do Prahy, kde začal okamžitě stavět. Stal se vedoucím výkonné družiny, která dělala hlavně pro jezuitu. V Praze a v Březnici postavil kolej, chrám sv. Františka Xaverského, hřbitovní kostel sv. Rocha a v Dobré Vodě u Březnice kapli sv. Maří Magdalény. Také vystavěl mnoho vynikajících staveb pro Tovaryšstvo.⁵⁵

V polovině 17. století bylo postaveno nejstarší dvoupatrové křídlo Klementina v Křížovnické ulici podle plánů Domenica Orsiho a stavitelem byl Carlo Lurago. Součástí Klementina jsou dnes tři kostely - kostel sv. Salvátora, Vlašská kaple a kostel sv. Klimenta.⁵⁶ Práci Luraga na kostele sv. Salvátora v Klementinu bylo vybudování empor a vymodelování štukatur v kněžišti. Přístavba byla dokončena nejpozději roku 1648, kdy byla nad křížením vztyčena kopule.⁵⁷

Lurago byl majitelem dvou domů v Praze a dožadoval se svého odpovídajícího společenského postavení, což vedlo k častým sporům. Jeho firma se opírala o rodinu, nejvíce o jeho synovce Francesca Anselma Luraga. Byl jeho zástupcem na různých stavbách, např. v Praze na Klementinu a na Lobkovickém paláci. Pod firmou vedli na různých místech Čech zedníci a kameníci mistři Giovanni Battista Pozzo, Giovanni Battista Passerini, Giovanni Battista Galli a Francesco della Torre početnou družinu italských zedníků, kameníků a štukatérů.⁵⁸

Od roku 1648 byl Lurago uváděn jako císařský stavitel hradeb. V listopadu 1682 byl povolán jako posuzovatel návrhu výstavby kanovníckého nádvoří v Salcburku a 12. října 1684 zemřel.⁵⁹

⁵⁴ PREISS, P. *Italští umělci v Praze*. Praha: Panorama, 1986, s. 169.

⁵⁵ Tamtéž, s. 169.

⁵⁶ SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974, s. 298, 299.

⁵⁷ PREISS, P. *Italští umělci v Praze*. Praha: Panorama, 1986, s. 169.

⁵⁸ Tamtéž, s. 169.

⁵⁹ Tamtéž, s. 169, 172.

5 Svatá Hora u Příbrami

5.1 Historie

Dnešní podobě poutního místa předcházela malá kaplička s rozměry: délka asi třináct metrů, šířka asi sedm metrů a výška vnitřku něco přes čtyři metry. Protože to byla jednoduchá kaple, bez žádných datovatelných slohových článků, nelze určit doba jejího postavení. Není o ní ani žádná písemná zmínka pro objasnění její historie. Proto se o původu kaple začaly vyprávět pověsti.⁶⁰

Jedna pověst vypráví o rytíři ze starého českého rodu Malovců, který byl přepaden loupežníky nebo byl pronásledován nepřátelskými vojsky. Prosil o ochranu Pannu Marii a slíbil, že když to přežije, dá jí postavit kapli. Jeho modlitba byla vyslyšena, a tak nechal v roce 1260 kapli postavit. Původ pověsti byl obraz jezdce prchajícího před nepřítelem namalovaný na stěně kaple.⁶¹

Podle známého českého historika Bohuslava Balbína dal kapli postavit až první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic. Avšak Balbínova zpráva o tom, že kaple nestojí na rovné zemi a podlaha je z udusané hlíny, vytváří domněnku o neznámém poustevníkovi, který ji postavil. Také z namalovaných erbů šlechtických rodů uvnitř kaple se usuzuje, že byla nejpozději postavena na přelomu 15. a 16. století za vlády krále Vladislava Jagellonského.⁶²

První půdorys Svaté Hory je znám z roku 1658. Myšlenkově je předchůdcem současné podoby, jako stavba s krátkou širokou lodí a stejně širokým i dlouhým presbytářem půlkruhově ukončeným. Od lodí byl presbytář oddělen asi 2 m dlouhými úseky zdiva. V presbytáři byl hlavní oltář a v lodí byly boční oltáře. Podle tradice je zdivo původní kaple obsaženo v dnešní ústřední svatyni.⁶³

Původ pojmenování vrchu nad Příbrami je také neznámý. Nejpravděpodobněji vzniklo z lidového označení hory, jejíž svatost byla přejata ze svatyně Panny Marie a poustevníka, který tam pobýval. Smyslem poutních cest bylo uctívání Panny Marie, kterou představovala soška Panny Marie Svatohorské. Sošku vyřezal první pražský

⁶⁰ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 6.

⁶¹ Tamtéž, s. 7.

⁶² Tamtéž, s. 9.

⁶³ Historie - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/2/historie>>.

arcibiskup Arnošt z Pardubic podle Kladenské madony pro oltář v kapli své tvrže v Příbrami.⁶⁴

Na začátku husitských válek sošku ukryli v dolech příbramští horníci. Poté byla přemístěna do městského kostela sv. Jakuba a následně do špitálního kostela sv. Jana Evangelisty, založeného také Arnoštem z Pardubic. Teprve když kostel sv. Jana Evangelisty v roce 1611 vyhořel, byla soška přenesena do Svatohorské kapličky. Přenesli ji se sochou sv. Alžběty Duryňské a obě byly postaveny na jižní boční oltář.⁶⁵

„*Milostná soška Panny Marie Svatohorské je gotická, čtyřicet devět centimetrů vysoká, z hruškového dřeva neodborně řezaná a z toho důvodu obtížněji datovatelná. Proto lze u ní předpokládat určité přežívání slohu a časový posun.*“⁶⁶ Vyřezal ji málo zkušený řezbář podle předlohy, která se bohužel nedochovala. Podle lidového podání byl autorem Arnošt z Pardubic.

Panna Maria chová v levé ruce nahého Ježíška, který ji oběma rukama drží za pravou ruku. Tváře obou jsou baculaté, čela vysoká a Panna Maria se mírně usmívá. Madona je oblečená do modrého roucha, které je žlutohnědě lemované a pod ním má červené šaty. Na hlavách mají nasazené zlaté korunky posázené v roce 1732 drahokamy a perlami. Vzadu na obou korunkách jsou kartuše s papežskými odznaky, pod kterými je vyrytý nápis „CORONATA ANNO 1732“, tedy „Korunovaná 22. června 1732.“ Soška je umístěna na stříbrném oltáři a bývá obvykle oděna pláštíkem, jehož barva se mění podle liturgických barev mešních rouch. Nejskvostnějším rouchem je kovový pancíř, který má v horní části zlaté srdce se smaragdem. Toto roucho věnovala kněžna Eleonora Schwarzenbergová v roce 1734.⁶⁷

Lidé na sošce pozorovali, že se její tvář a oči měnily. Milostná soška měnila často barvu tváře, dívala se buď smutně, hněvivě nebo přívětivě a odvracela od mnohých svou tvář. Celá se odvrátila, ronila slzy a potila se. Když měla přijít nějaká pohroma na město Příbram nebo na celou zem, úzká jizva pod levou tvář Panny Marie se rozšířila tak, že by se do ní vešel malíček ruky. Ačkoli se tvář Madony měnila, tvář Ježíška zůstávala pořád stejná.⁶⁸

⁶⁴ Historie - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/2/historie>>.

⁶⁵ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 9.

⁶⁶ Tamtéž, s. 10.

⁶⁷ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 24, 25.

⁶⁸ HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Maticе Svatohorská, 1929, s. 50.

5.2 Architekti na Svaté hoře

Carlo Lurago začal pracovat na plánu areálu 13. února 1659 s P. Benjaminem Schlayerem, který byl vzdělaný a zcestovalý jezuita. Lurago byl hlavním autorem architektonického návrhu a Schlayer se spíše uplatnil jako ideový poradce.⁶⁹

Když se v Příbrami rozšířila zpráva, že se na Svaté hoře bude stavět, způsobilo to rozruch a radost. Pět lidí se hned dohodlo, že se na stavbě budou podílet. Číslo pět mělo znázorňovat pět písmen, z nichž se skládá jméno Maria, čímž i vyjadřovali úctu k Panně Marii Svatohorské.⁷⁰

Stavební práce začaly 29. července 1660. Stavělo se na nerovném terénu, který působil problémy, ale také umožnil neobvyklé a výrazně působivé řešení. Lurago použil schéma antických triumfálních oblouků, což bylo velkolepé řešení, v českém prostředí vzácné. Předtím si toto schéma vyzkoušel na portiku kostela Nejsvětějšího Salvátora u Karlova mostu a také na portiku jezuitského kostela v Chomutově. *„Kolem staré svatyně postavil Lurago na obdélném půdorysu ambity s dvanácti kaplemi. Vyvýšený terén v nádvoří upravil na terasu a kapličku uprostřed obestavěl dalšími osmi kaplemi, z nichž dvě trojice umístil ve východní a západní lodžii. Střední arkádu lodžii postavil vyšší s trojúhelným štítem, který akcentuje trojúhelnou kompozici stoupající od přízemního ambitu přes terasu, nižší arkády až k vysoké střední.“*⁷¹

Kaple sv. Františka Xaverského byla přistavěna k severní straně, ale později byla proměněna v sakristii. Kaple sv. Ignáce byla přistavěna k jižní straně, což mělo za následek, že se stavba rozšiřovala. Proto byly k východní straně projektovány tři otevřené kaple, stejně tak i k západní straně. V rozích ambitů jsou umístěny čtyři kaple. V jihovýchodním rohu kaple Pražská, v jihozápadním rohu kaple Březnická, v severozápadním rohu kaple Plzeňská a v severovýchodním kaple Mníšecká.⁷²

Do roku 1745 do Luragovy architektury nikdo výrazně nezasáhl. V roce 1676 proslulý architekt Giovanni Domenico Orsi pouze dohlížel na provedení nové omítky na průčelí střední kaple v západní lodžii a po roce 1690 neznámý architekt upravil schodiště a zábradlí. Výrazně tady zasáhl až řeholní bratr laik Bruner, který navrhl vyzdění arkád západní lodžie a úpravu jejího nového průčelí. Dále plány Antonína

⁶⁹ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 164.

⁷⁰ HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Matice Svatohorská, 1929, s. 187.

⁷¹ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 164.

⁷² HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Matice Svatohorská, 1929, s. 194.

Schmidta na rozšíření ústřední svatyně z roku 1770 – 1772 nebyly realizovány a jsou založeny v archivu.⁷³

K takto rozsáhlé stavbě přispělo mnoho lidí dary, buď materiálem, nebo penězi. V různých dobách přispěli tito hlavní dárci: císař Leopold I., hraběnka Maximiliána Vratislavová, hrabě Vratislav z Protivína a mnoho dalších. Každou z osmi kaplí umístěných v ambitech sponzoroval někdo jiný, např. kaple Narození Panny Marie byla vystavená od hrabat z Vrtby a kaple Nanebevzetí Panny Marie byla od Františka barona Račina z Hluboší.⁷⁴

V 18. století byla Luragova architektura obohacena velkolepými portály na Pražské a Březnické bráně. Portál Pražské brány považujeme za nejčasnější a nejvýraznější radikálně barokní počín. Smlouvami a splátkami datované práce kameníka a sochaře pomáhají datovat architektonický návrh před rok 1705. Návrh zřejmě pochází z tvůrčí dílny Kryštofa Dientzenhofera.⁷⁵ Vchod je z každé strany obstoupen dvěma jónskými sloupy nesoucí segmentové římsy. Nad sloupy jsou sochy sv. Ignáce z Loyoly a sv. Františka Xaverského a mezi nimi ve výklenku stojí kamenná socha Panny Marie Svatohorské. Tyto tři sochy vytvořil pražský sochař Jan Oldřich Mayer roku 1706.⁷⁶

Portál Březnické brány byl podle smlouvy vytvořen kameníkem Janem Mannesem a jeho švagrem Františkem Volfem Herstorfferem. Práce na portálu probíhaly od 20. března do 1. září v roce 1707.⁷⁷ Po stranách portálu jsou rustikované pilastry s jónskými hlavicemi. Ve výklenku, zakončeném volutovými římsami, je socha Panny Marie Svatohorské. Vedle ní po stranách stojí sochy sv. Jáchyma a sv. Anny. Sochy zhotovil sochař Ondřej Filip Quitteiner z Prahy.⁷⁸

⁷³ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 165.

⁷⁴ HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Matice Svatohorská, 1929, s. 195.

⁷⁵ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 166.

⁷⁶ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svátá Hora*. Svátá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 5.

⁷⁷ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 166.

⁷⁸ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svátá Hora*. Svátá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 6.

5.3 Ambity

Hlavní vstup do ambitu je na východní straně Pražskou branou a další je od jihu branou Březnickou. Ambity byly vybudovány v letech 1659 – 1670 podle plánu Carlo Luraga a P. Benjamina Schlayera.⁷⁹

Ambity jsou otevřeny do nádvoří na severní a jižní straně po devíti arkádách a na východní a západní straně po sedmi arkádách. Polokruhové arkády spočívají na hranolových pilířích. Na každé straně ochozů jsou dvě průchozí kaple s krátkým, valeně zaklenutým presbytářem. Presbytáře kaplí měly původně oválné okno v oltářní stěně. To bylo po roce 1870 zazděné. V severním ambitu nebyla žádná okna. Uprostřed západního ambitu stojí zvonová věž s osmibokou průchozí kaplí a nad severním ambitem je věž s hodinami.⁸⁰

V každém ze čtyř ambitních křídel jsou dva výklenky ve vnější zdi, v nichž je oltář. Oltářní obrazy v nich představují hlavní události ze života Panny Marie. Namalovány byly v letech 1872 – 1881 akademickým malířem Josefem Umlaufem. Klenby před oltáři jsou ozdobeny štukou a malbami. Nejcennější štukové ozdoby jsou v kaplích Narození, Obětování, Zvěstování a Korunování Panny Marie a také v Dušičkové kapli.⁸¹

Klenby ambity zůstávaly dlouhou dobu pouze bílé. Kaple tak byly výzdobou výraznější a odlišovaly se. Po polovině 18. století byly klenby pokryty dekorativními obrazy vytvořenými neznámým umělcem. Vytvořil sto výjevů různých neštěstí a nehod, při nichž byli ti, co se modlili k Panně Marii, zachráněni. Obrazy jsou označeny daty příslušných událostí od roku 1639 do roku 1751 a jsou tematicky řazeny. Ve východním ambitu jsou zobrazena nebezpečí způsobená pádem z výšky, např. pád z koně, vozu nebo z vysoké budovy. V jižním ambitu jsou vyobrazena nebezpečí způsobená zlými lidmi, zvířaty, válkami a nemocemi. Obrazy v západním ambitu popisují neštěstí zaviněná ohněm nebo střelbou a nakonec v severním ambitu jsou nebezpečí hrozící od vody.⁸²

Na vnitřní straně ambity naproti arkádám je mezi kaplemi dvacet jedna velkých lunetových obrazů z historie a mytologie Svaté Hory. O jejich původu není nic známo, kromě jednoho obrazu, který dal namalovat probošt Čejka v roce 1798. Obraz je

⁷⁹ Tamtéž, s. 7.

⁸⁰ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 36.

⁸¹ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 7.

⁸² KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 42.

umístěn na severní straně vedle vchodu do rezidence se scénou „Povýšení Svaté Hory na stálé proboštví roku 1796“. Kolem roku 1820 byly obrazy ve špatném stavu, proto byly kvůli stému výročí korunovace milostné sošky Panny Marie Svatohorské opraveny. Po příchodu redemptoristů byly zase ve špatném stavu a musely být přemalovány, některé s novým námětem. Na severní straně namaloval J. Moos v roce 1882 dva obrazy. Také přemaloval i Čejkův obraz z roku 1798. Dalších pět maloval v letech 1884-1886 Josef Kolář a všechny ostatní pak vytvořil v roce 1889 Josef Mathauser. Nad každým obrazem je napsáno, co scény představují.⁸³

5.3.1 Východní křídlo ambitu

Východní ambit byl postaven do roku 1671. Nacházejí se zde dvě kaple: Narození Panny Marie, vybudována v letech 1671 – 1672, a Obětování Panny Marie, postavena a vyzdobena v letech 1661 – 1671. V ambitu jsou také čtyři lunetové obrazy znázorňující děkovnou pouť zbožných Příbramanů a Pražanů na Svatou Horu.⁸⁴

Kapli Narození Panny Marie dali postavit čtyři bratři hrabat z Vrtby. Dále Ludmila Benigna ze Šternberka dala kapli vyzdobit. Po stranách oltářního obrazu byly namalovány erbovní štíty Šternberků a pánů z Říččan ve štukových kartuších. Barokní štuková dekorace a oltář se dochovaly, ale nejstarší malba brzy zanikla. Oltářní stěnu v roce 1677 znovu vymaloval Karel Daniel Komínek a v roce 1740 obnovil Jan Jiří Kubát pět obrazů na klenbě. Když měli Svatou Horu ve správě redemptoristé, v roce 1873 namaloval Jan Umlauf oltářní obraz Narození Panny Marie. Také namaloval do štukových rámců po stranách oltáře sv. Václava a sv. Kateřinu Alexandrijskou a místo erbových štítů umístil andílky.⁸⁵

Na kapli Obětování Panny Marie finančně přispěl František Karel hrabě Hovora Berka z Dubé, jež se nedožil ani položení základů kaple. Poté dohlížel na stavbu jeho mladší bratr František Antonín. Nad oltářní obraz dal namalovat do oválných kartuší dva erbovní štíty rodu Berků a rodu Montecuccoli, což byl rod jeho manželky. Původní štukatura byla zachována, ale obrazy v presbytáři zanikly. Po roce 1677 je namaloval znovu Karel Daniel Komínek a v roce 1740 obnovil Jan Jiří Kubát obrazy na klenutí. Po příchodu redemptoristů zhotovil v roce 1875 Jan Umlauf nový oltářní obraz

⁸³ Tamtéž, s. 43.

⁸⁴ Průvodce po Svaté Hoře - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/32/pruvodce-po-svate-hore>>.

⁸⁵ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 53 - 56.

Obětování Panny Marie a po jeho stranách vytvořil obrazy sv. Mikuláše a sv. Kateřiny.⁸⁶

V jihovýchodním rohu ambitu stojí osmiboká uzavřená Pražská kaple, zasvěcená Zvěstování Panny Marie. Postavena a vyzdobena byla třemi pražskými městy – Starým Městem, Novým Městem a Malou Stranou. Stavební práce začaly v roce 1661. Štukovou výzdobu celé kaple provedl Santino Cereghetti, ale bylo to zdlouhavé. S výzdobou začal v roce 1676, ovšem práci nedokončil. Na dokončení všech prací v kapli se nemohla pražská města dohodnout dalších dvacet let a až roku 1696 měl Cereghetti štukovou výzdobu dokončit. Téhož roku namaloval Jan Jakub Stevens na klenbě osm fresek českých patronů i s příslušnými nápisy. O rok později byl z Prahy přivezen oltářní obraz Zvěstování Panně Marii od Petra Brandla, který je nyní nahrazen kopií.⁸⁷

„Malíř v obraze měkce rozestřel tichou záři a bohatou hrou přímého a odraženého světla vytvořil lyrickou, snově nadlehčenou atmosféru. Překvapeným, cudně zdrženlivým posunkem Panny Marie dovedl zastavit děj a postihnout citovou ozvěnu, kterou vyvolává andělský hlas v duši mladé ženy. Tklivé atmosféře odpovídá měkká barevná škála, vyznívající akordem kovově modrého pláště a nafialovělého šatu, které se noří ze zlatavého šera.“⁸⁸

5.3.2 Jižní křídlo ambitu

Jižní strana ambitu byla postavena v letech 1661 – 1667 a jsou zde dvě otevřené kaple: Zasnoubení a Zvěstování Panny Marie. Dále je zde šest lunetových obrazů.

Na prvním lunetovém obraze je zobrazen Arnošt z Pardubic, první ctitel Panny Marie Svatohorské. Další dva znázorňují pověst, jak rytíř Malovec, přepadený rytíři, slibuje postavení kaple, bude-li zachráněn. Čtvrtý obraz vyjadřuje jinou pověst, podle které Bůh dával Svaté Hoře najevo přízeň nadpřirozenými jevy. Následující znázorňuje rodiče, kteří obětují své děti Panně Marii. Poslední obraz vystihuje, jak Pavel Kloboučník odnesl k sobě vzácnou sošku a tím ji zachránil před zničením.⁸⁹

Kaple Zasnoubení Panny Marie, původně Navštívení Panny Marie, byla financována Alžbětou hraběnkou Teufenbachovou z Tiefenbachu. Výzdoba kaple byla

⁸⁶ Tamtéž, s. 56, 58.

⁸⁷ Tamtéž, s. 82, 83.

⁸⁸ NEUMANN, J. *Český barok*. Praha: Odeon, 1974, s. 258.

⁸⁹ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 10.

kolem roku 1670 dokončena. Raně barokní štukatura je zde ozvláštněna reliéfními obrazy krajin, stromů a architektury v krajině. V roce 1873 namaloval Jan Umlauf oltářní obraz a po jeho stranách obrazy sv. Jana Nepomuckého a sv. Antonína Paduánského. Později Josef Mathauser obnovil na klenbě osm dalších scén.⁹⁰

Otevřená kaple Zvěstování Panny Marie, původně Očišťování Panny Marie, byla postavená nákladem Petra Loubského z Lub a jeho manželky Kateřiny Baborové. Vyzdobit ji nechal Karel Ignác hrabě ze Štenberka se svou manželkou. Štukaturu ozvlášťují čtyři trojice delfinů propletených ocasnými ploutvemi. Také valenou klenbu presbytáře obohacují štukové hudební nástroje. Oltářní obraz a obrazy sv. Josefa a sv. Filomeny po jeho stranách namaloval v roce 1874 Jan Umlauf. Při celkové restauraci v roce 2005 byly pod přemalbou objeveny zbytky erbovních štítků, ale nebyly obnoveny.⁹¹

V jihozápadním rohu ambitu stojí Březnická kaple, zasvěcená Panně Marii Bolestné. Založila ji paní na Březnici Ludmila Kateřina Jeníšková z Újezda roku 1660. Dokončena byla o pět let později a završena makovicí, do níž bylo vloženo pouzdro s pamětní listinou s informacemi o založení a o architektovi Carlo Luragovi a také tesařovi Rupertu Hicklerovi.⁹²

Autoři štukové a malířské práce v kapli nejsou známi, ale s největší pravděpodobností výzdobu provedl stejný autor jako v kapli Plzeňské. Kaple je zasvěcena Bolestné Panně Marii. Fresky na stropě znázorňují osmero bolestí Panny Marie, např. bolest nad ztrátou domova, bolest z toho, že se Ježíš ztratil nebo bolest při proroctví Simeonově. Všechny obrazy obnovil akademický malíř a restaurátor Bohumír Číla roku 1929.⁹³

5.3.3 Západní křídlo ambitu

Se stavbou západního ambitu se začalo roku 1660. Nachází se zde tři otevřené kaple a uprostřed tohoto křídla je umístěna nízká zvonice s báňovitou měděnou střechou. Zvony ve zvonici hrají každou hodinu svatohorské Zdravas.⁹⁴

⁹⁰ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 59, 62.

⁹¹ Tamtéž, s. 63 - 65.

⁹² Tamtéž, s. 86.

⁹³ Tamtéž, s. 86 - 88.

⁹⁴ Průvodce po Svaté Hoře - Svata Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/32/pruvodce-po-svate-hore>>.

První otevřená kaple je zasvěcená Panně Marii Bolestné. Dále se jí říkalo, buď Snímání Krista z kříže, nebo Matka se Synem sejmutým z kříže. Zbudovala ji hraběnka Maximiliana Wratislavová. Štuková výzdoba byla zhotovena v roce 1670 a o rok později byly dokončeny obrazy neznámým umělcem. Oltářní obraz Pieta namaloval v roce 1872 Jan Herzog.⁹⁵

Uprostřed ambitu je pod zvonící umístěná Dušičková kaple, též zvaná kaple Panny Marie Pomocnice duší v očistci. Dala ji postavit paní Rosina Stockingerová z Angerstocku. Štukovou výzdobu provedl Santino Cereghetti s Antoniem Soldatim. Oltářní obrazy Ukřižování, Nejsvětější Srdce Páně a Nejsvětější Srdce Panny Marie namaloval Jan Umlauf.⁹⁶ Fresky na stropě jsou od Christiana Dittmanna a představují poslední věci člověka: lebky, kosti a lidskou kůži. V rozích klenby jsou umístěny čtyři andělé nesoucí korouhev, pochodeň, pohřební kropáč a nádobu se svícenou vodou. Znázorňují pohřeb křesťana.⁹⁷

Poslední kaple je zasvěcena Úmrtí Panny Marie, kterou financoval hrabě Trauttmansdorff. Ze všech otevřených kaplí byla tato dokončena a vyzdobena nejdříve, ale autora nejstarší malířské malby bohužel neznáme. Po příchodu redemptoristů namaloval Jan Umlauf v roce 1873 oltářní obraz Smrti Panny Marie. Vytvořil také po stranách oltáře obrazy Sv. Alfons a Sv. Dominik. Dvanáct obrazů na klenbě obnovil Josef Mathauser roku 1897.⁹⁸

Na severozápadě je umístěná osmiboká rohová kaple Plzeňská, zasvěcená Nanebevzetí Panny Marie. Postavena byla nákladem města Plzně v letech 1660 – 1664. Štukovou výzdobu měl provést Giovanni Bartolomeo Cometa a malby Giovanni Battista Colombo. Kaple má nádherně zdobený strop, ale stěny vyzdobeny nejsou. Oltářní obraz sv. Bartoloměje je od Jana Umlaufa z roku 1876. Nad vchody jsou jeho další dva obrazy Panny Maria Plzeňská a Sv. Mikuláš.⁹⁹

Pod Plzeňskou kaplí je kaple sv. Maří Magdaleny vyzdobena umělými krápníky na způsob grotty. Vchod do ní je zvenku. Postavena byla nákladem generála Lacrona roku 1665, štukatérské práce provedl J. B. Cometa roku 1666.¹⁰⁰

⁹⁵ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 65 – 67.

⁹⁶ Tamtéž, s. 95 – 97.

⁹⁷ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svata Hora*. Svata Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 12.

⁹⁸ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 68, 70.

⁹⁹ Tamtéž, s. 88 – 92.

¹⁰⁰ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svata Hora*. Svata Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 14.

5.3.4 Severní křídlo ambitu

Ambit na severní straně nádvoří byl postaven v letech 1667 – 1673. Z ambitu je vchod do patra rezidence postavené v letech 1662 – 1699 a další vchod na slavné kryté schody do Příbrami postavené podle návrhu K. I. Dientzenhofera. Nad ní je hodinová věž, která byla po požáru v roce 1978 znovu postavena.¹⁰¹

Jako první je zde kaple Nanebevzetí Panny Marie zvaná také Korunování Panny Marie nebo Račinská kaple. Nechal ji postavit Kryštof František Leopold Račín, největší příznivec Svaté Hory. Loď kaple byla dlouho jako jediná nevyzdobená, než se jí ujal nevlastní bratr Františka Leopolda. Ten nechal štukatérskou výzdobu na Cereghettim a obrazy na klenby svěřil Dittmannovi. Po příchodu redemptoristů v roce 1876 namaloval Jan Umlauf oltářní obraz.¹⁰²

Poslední otevřená kaple v ambitech je zasvěcena Korunování Panny Marie neboli Panny Marie vítězné. Postavena byla nákladem Václava Čabelického a Jana hraběte Šporka do roku 1674. Špork chtěl štukovou výzdobu s vojenskou tematikou, jako jsou válečné trofeje, zbroje a zbraně. Provedením byl pověřen Santino Cereghetti. Nástrovní malby udělal Filip Mazanec roku 1674, které byly restaurovány roku 1890 Josefem Mathauserem. Oltářní obrazy Korunování Panny Marie, Sv. Terezie a Sv. Gerarda jsou z roku 1881 od J. Umlaufa.¹⁰³

V severovýchodním rohu je osmiboká kaple Mníšecká zasvěcená Neposkvrněnému početí Panny Marie. Postavit jí dal Servác Engl baron z Engelsflussu, pán na Mníšku, v letech 1661 – 1667. O umělcích, kteří se podíleli na výzdobě, nejsou žádné zprávy.¹⁰⁴ Nynější oltářní obraz Sv. Jana Nepomuckého je od Jana Umlaufa z roku 1871. Osmidílná klenba je ozdobena štukem a freskami, které představují výjevy ze života sv. Jana Křtitele.¹⁰⁵

¹⁰¹ Průvodce po Svaté Hoře - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/32/pruvodce-po-svate-hore>>.

¹⁰² KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 71 – 73.

¹⁰³ Tamtéž, s. 75 – 77.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 78.

¹⁰⁵ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 16.

5.4 Centrální stavba

Členitá stavba spočívá na terase v nádvoří obklopeném ambity. Terasa je obklopena zábradlím, které je ozdobené dvaadesáti barokními sochami světců a mezi nimi stojí andělé se štíty, do nichž jsou vytesány obrazy dvaceti českých poutních Madon.¹⁰⁶ Vytvořením soch andělů a světců pověřili Matyáše Huebera, který také vytvořil sousoší Kalvárie na nejvyšším místě východně od Pražské brány.¹⁰⁷ Hueber udělal i několik skulptur na Pražskou bránu. Výzdobu brány bohužel nedokončil, proto to po něm převzal pražský sochař Jan Brokoff.¹⁰⁸

„Jádrem celé stavby je původní kaplička, jejíž zdivo je do značné míry dochováno v přízemí východní části ústřední svatyně. U jejího severního bočního vchodu byla postavena již roku 1638 předsíň a později, patrně roku 1658, malá sakristie.“¹⁰⁹

Ještě než se postavil nový poutní areál, sem každoročně přicházely desítky tisíc poutníků. Malá kaplička je ale nestačila pojmout, proto se bohoslužby konaly v letních měsících v přírodních podmínkách venku u jejího presbytáře na východní straně. Zde se také začal realizovat plán Carlo Luraga na obestavování kapličky.¹¹⁰

Stavba má dvě předsíně, ústřední svatyni „Nanebevzetí Panny Marie“, dvě kaple po stranách a na východě lodžii s třemi otevřenými kaplemi. Završena je velkou věží.¹¹¹

5.4.1 Ústřední svatyně „Nanebevzetí Panny Marie“

Bazilika stojí na půdorysu ve tvaru písmene T. Je vytvořen spojením dvou odlišných částí. Užší východní díl je starší a obsahuje rozměry původní kapličky. Západní část byla postavena jako trojice otevřených kaplí ve velké lodžii v letech 1661 – 1667.¹¹²

Bohatá plastická vnitřní výzdoba a překrásný stříbrný oltář působí úchvatným dojmem na všechny lidi, co vstoupí dovnitř.¹¹³ Malovaný a zlacený strop z roku 1670 byl odstraněn v roce 1848 a nahrazen dvěma klenebními poli, které nebyly zdobeny

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 16.

¹⁰⁷ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 141.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 174, 175.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 98.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 99.

¹¹¹ Tamtéž, s. 98.

¹¹² Tamtéž, s. 121.

¹¹³ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svátá Hora*. Svátá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 20.

až do roku 1903. Návrh štukové výzdoby vypracoval architekt Rudolf Němec. Štuková dekorace je tak trochu secesní, je rozsáhlá, bohatá a řemeslně dobře provedená.¹¹⁴

V roce 1948 proběhl poslední zásah do hmotné podstaty při instalaci varhan, kdy muselo být vybouráno zdivo ve štukových rámech. Baroko v přední části tedy uchovávají pouze žulové portály z roku 1666, mramorová sanktuária od Františka Santiniho-Aichela, mramorový náhrobek Maximiliány Zárubové z roku 1704, slavný stříbrný oltář a dvě lampy.¹¹⁵

Stříbrný oltář z roku 1655 od sochaře Jana Jiřího Bendla a malíře Eliáše Pistoria získával svou současnou podobu skoro devadesát let. Od roku 1684 do roku 1772 se na původní oltář postupně přidávaly jednotlivé části pořízené nákladem Bernarda Ignáce hraběte z Martinic.¹¹⁶

Nejprve byl doplněn stříbrným svatostánkem od Ludvíka Alise. Dále se přidávaly stupňovité podstavce pod svícny po stranách svatostánku, které jsou dílem malostranského zlatníka Jana Koglera. Věnovala je roku 1685 Zuzana Polyxena hraběnka z Martinic. Stříbrné svícny byly pořízeny téhož roku z majetku kostela a současně Marie Kateřina hraběnka Stroziová poskytla stříbrnou zasklenou skříňku pro milostnou sošku Panny Marie. Obohacování hlavního oltáře vytěšňovalo části původního oltáře, který zřejmě do roku 1758 úplně zanikl.¹¹⁷

Roku 1758 zhotovil významný stříbrník Kašpar Gschwandtner stříbrnou stěnu na pozadí oltáře, na kterou vložil Antonín Jakub Thym barokní reliéfy Ecce Homo a Panny Marie Bolestná. Oltář byl vzhledem k vysoké stěně příliš nízký. Proto sochař Antonín Quitteiner navrhl umístit nad oltář stříbrnou skupinu nejsvětější trojice.¹¹⁸

Uprostřed Stříbrného oltáře je v prosklené skřínce umístěn klenot Svaté Hory milostná soška Panny Marie Svatohorské, k níž ročně putují tisíce lidí.¹¹⁹ V roce 2005, ke stému výročí povýšení Svaté Hory na baziliku, zhotovil akademický sochař Otmar Oliva oltář, ambon, kříž a sokl pro sošku Panny Marie Svatohorské.¹²⁰

V západní části ústřední svatyně bývala kaple Navštívení Panny Marie. Štukatérskou výzdobu provedl Santino Cereghetti. Štít ozdobil kartušemi a aliančním znakem hraběte Kolowrata a jeho manželky Isabely Kláry, jež dali kapli postavit.

¹¹⁴ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 123, 124.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 125.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 127.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 128.

¹¹⁸ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 23.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 24.

¹²⁰ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 130.

Pro malířskou výzdobu dlouho nemohli najít vhodného malíře. Až v roce 1668 přijel pražský umělec Eliáš Pistorius z Rohrbachu, který obrazy vytvořil.¹²¹

Z honosné kaple zůstala pouze štuková výzdoba stropu, která patří k nejkvalitnějším na Svaté Hoře. Ve středním kruhovém věnci je kovový zlacený emblém jezuitského řádu a kolem jsou obrazy přidržované dvojicemi andílků. Na diagonálách stojí velcí andělé držící nad hlavami kartuše s heraldickými orly na vrcholu. Vše je doplněno festony, akantovými rozvilinami a okřídlenými hlavičkami andílků.¹²²

Součástí ústřední svatyně je i kaple Svatých patronů Země české a kaple Panny Marie Ustavičné pomoci.¹²³

Kaple Svatých patronů Země české byla postavena v roce 1663 Jiřím Štěpánem hrabětem z Vrbna. Nástrovní malby jsou od Kristiána Dittmanna, ovšem jméno štukátéra není známo. S největší pravděpodobností dekoraci provedli Santino Cereghetti a Antonio Soldati.¹²⁴ Na oltářním nástavci je obraz Panna Marie Svatohorská s andílkou a nad ním Beránek Boží. V presbyteriu jsou nástěnné obrazy sv. Cyrila a sv. Metoděje. Po stranách jsou výjevy z dětství a mládí sv. Václava, zavraždění sv. Václava a sv. Václav s Radslavem Zlickým. Všechny tyto malby jsou olejové přemalby Jana Umlaufa z roku 1875.¹²⁵

Kapli Panny Marie Ustavičné pomoci založili bratři z Vrtby. Umělci, kteří udělali malířské a štukatérské práce nejsou známi. Konečná úprava kaple byla provedena v první polovině 20. století. U jižní a západní stěny byly postaveny zpovědnice a před vchod do předsíně mramorový oltář. Obraz Panny Marie Ustavičné pomoci je ve stříbrném rámu z roku 1888. Na klenbě lodi je uprostřed vyobrazeno Stětí sv. Jana Křtitele a kolem něj Zachariáš s vínem, Sv. Jan Křtitel s beránkem, Křest Krista a Adorace Panny Marie. Všechny obrazy namaloval Jan Umlauf v roce 1875. Původní barokní malby se nedochovaly.¹²⁶

¹²¹ Tamtéž, s. 132.

¹²² Tamtéž, s. 133.

¹²³ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 25

¹²⁴ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 136.

¹²⁵ Tamtéž, s. 139.

¹²⁶ Tamtéž, s. 134, 135.

5.4.2 Dvě postranní kaple centrální stavby

„Dvojici kaplí na bocích staré svatohorské kapličky projektoval Carlo Lurago jako sakristie, jak dosvědčuje i Bohuslav Balbín ve své publikaci o svaté Hoře. Z obou kaplí vedou vchody do centrální svatyně i do Martinické kaple, v níž se konaly v letních měsících bohoslužby a velké církevní slavnosti.“¹²⁷

Na severní straně svatohorské poutní svatyně přiléhá kaple sv. Františka Xaverského. Avšak od roku 1658 na tomto místě byla malá sakristie sloužící pro původní poutní kapli. Sakristie byla obestavěna kaplí sv. Františka Xaverského v roce 1666. Kapli založil Karel Leopold hrabě z Mellesima. Štukovou výzdobu provedl roku 1668 Giovanni Bartolomeo Cometa. Ve štukových rámech jsou obrazy ze života sv. Františka Xaverského. Obrazy byly restaurovány a přemalovány Josefem Mathauserem v roce 1904. Sakristii dělí na dva díly krásná tepaná mříž postavená roku 1685. Mříž je završená vavřínovým věncem s emblémem jezuitského řádu. Také jsou na ní malované erbovní štíty dárců Kryštofa Wratislava z Mitrovic a jeho manželky Alžběty Marie Wratislavové, rozené z Waldštejna.¹²⁸

K jižní straně přiléhá kaple sv. Ignáce. Štukovou i malířskou výzdobu dal zhotovit Ignác hrabě ze Šternberka roku 1670. Kapli zdobí deset obrazů ze života sv. Ignáce, které v roce 1897 přemaloval Josef Bosáček. Roku 1904 dodal Josef Mathauser nový oltářní obraz sv. Ignáce.¹²⁹

5.4.3 Tři otevřené kaple ve východní lodži

Prostřední ze tří otevřených arkádových kaplí je kaple Navštívení Panny Marie. Dříve se však jmenovala Martinická kaple, podle jejího zakladatele Bernarda Ignáce hraběte z Martinic. Zvána je také kaplí korunovační, protože v ní byla milostná soška roku 1732 korunována a od té doby se v ní tento obřad koná každoročně. Tato kaple je nejvyšší a nejrozsáhlejší. Presbytář má o jeden stupeň zvýšený než ostatní, je sedm metrů široký a pět metrů dlouhý. Kaple má tvar pravidelného čtverce o straně sedm metrů.¹³⁰ Kapli vyměřil Carlo Lurago s polírem Salerem 24. března 1661 a celá východní lodžie byla v hrubé stavbě hotova do konce tohoto roku. Loď kaple je křížově

¹²⁷ Tamtéž, s. 115.

¹²⁸ Tamtéž, s. 112 – 114.

¹²⁹ HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Maticce Svatohorská, 1929, s. 217.

¹³⁰ Tamtéž, s. 210.

zaklenutá, s lunetami, otevřená arkádami do postranních kaplí a proti hlavnímu vchodu Pražské brány a presbytář je zaklenut valenou klenbou.¹³¹

Kaple je zvenčí i uvnitř zdobená nádhernou štukovou plastikou, kterou provedl Santino Cereghetti. Tato štuková výzdoba patří k nejcennějším svatohorským uměleckým památkám.¹³² Malířskou výzdobu provedl Jan Krištof Christel. V kapli je dvacet šest obrazů, jejichž barvy jsou dobře sladěny a tvoří se štukatérskou výzdobou harmonický celek. Malby na klenbě znázorňují modlitbu „Zdravas Královno.“¹³³ Ve čtyřech rohových obrazech jsou alegorie světadílů a na dvou klenebních pásech jsou vyobrazení čeští patronové a apoštolové. Obrazy v presbyteriu maloval Josef Mathauser v roce 1898. Nejkrásnější obraz v presbyteriu je na čelní straně luneta s freskou „Všechny stavy uctívají Pannu Marii Svatohorskou.“¹³⁴

V Martinické kapli byl hodně vyměňován oltářní obraz. Původní oltář byl nahrazen roku 1870 štukovým oltářem na dřevěné kostře. Nynější mramorový oltář pochází z roku 1924. Byl zhotoven podle návrhu architekta Richarda Klenky. Krásný oltářní obraz namaloval František Sequens již roku 1881.¹³⁵

Druhá otevřená kaple je zasvěcená sv. Jáchymu a sv. Anně. Dal ji postavit hrabě Štěpán z Vrbna, ale vyzdobit ji nechal Oktavián hrabě Kinský. Štuková výzdoba je od Santina Cereghettiho a nástrovní obrazy jsou od Josefa Mathausera z roku 1895. Představují výjevy ze života rodičů Panny Marie. Oltářní obraz sv. Jáchym a sv. Anna s Pannou Marií z roku 1873 od Jana Umlaufa.¹³⁶

Poslední kapli sv. Josefa dal postavit František Ferdinand hrabě Gallas. Štukovou a malířskou výzdobu v této kapli provedli stejní umělci, kteří vyzdobili kapli sv. Jáchyma a sv. Anny. Oltářní obraz Smrt sv. Josefa z roku 1873 provedl též Jan Umlauf.¹³⁷

¹³¹ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 103.

¹³² BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svata Hora*. Svata Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 17.

¹³³ HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Matice Svatohorská, 1929, s. 212.

¹³⁴ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 104.

¹³⁵ BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svata Hora*. Svata Hora: Laiwa Press Agent, 1990, s. 18, 19.

¹³⁶ Tamtéž, s. 19.

¹³⁷ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 109 – 111.

6 Výzkum – Postoj mládeže k architektuře

6.1 Stanovení cílů výzkumu

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit vědomosti žáků 6. a 9. tříd základních škol o Svaté Hoře a také jejich základní znalosti o architektonických slozích, zvláště o baroku. Dále je jeho součástí zjistit rozdíly mezi ročníky v těchto znalostech. Ve výzkumu věnuji pozornost také možným souvislostem mezi vírou a tímto pro věřící často navštěvovaným místem.

Výběr respondentů

Výzkum probíhal mezi žáky 6. a 9. tříd základních škol v Příbrami, v Bohutíně a v Rožmitále pod Třemšínem. Tyto školy jsem vybrala, protože se každá z nich nachází v různé vzdálenosti od Svaté Hory. Rožmitál pod Třemšínem je vzdálen 15 km, Bohutín 7 km a v Příbrami se samotná Svatá Hora nachází.

Pro výzkum jsem si zvolila žáky 6. a 9. tříd právě proto, abych zjistila, jaký je rozdíl mezi jejich znalostmi.

Vybrané základní školy:

ZŠ J. J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem – 6. třída 18 žáků, 9. třída 22 žáků, celkem 40 žáků

ZŠ Bohutín – 6. třída 22 žáků, 9. třída 18 žáků, celkem 40 žáků

ZŠ Březové Hory v Příbrami – 6. třída 23 žáků, 9. třída 30 žáků, celkem 53 žáků

Gymnázium Komenského v Příbrami – 6. třída 20 žáků, 9. třída 29 žáků, celkem 49 žáků

Celkem bylo dotazováno 182 žáků. Z 6. třídy bylo celkem 83 žáků a z 9. třídy 99 žáků.

Metody výzkumu

Ke zjištění výše uvedených cílů jsem si zvolila výzkumnou metodu šetření se znaky kvantitativního přístupu formou dotazníku.^{138,139}

Dotazník jsme považovala za vhodný, neboť se jedná o efektivní metodu umožňující obsáhnout větší počet respondentů. Dotazník byl zcela anonymní, jelikož anonymita může pomoci odstranit zábrany při odpovídání.

Připravila jsem si především otevřené otázky, v nichž měli žáci formulovat vlastní odpověď. Dále otázky položené, kde si respondent mohl vybrat jednu z nabízených odpovědí a v případě, že se nehodila, mohl napsat vlastní. Dotazník měl i uzavřené otázky, v nichž žáci zvolili pouze jednu z uvedených možností.¹⁴⁰

Mnou sestavený dotazník čítá celkem třináct otázek. Otázky jsou řazeny od obecnějších, ve kterých jsem zjišťovala znalost žáků o architektuře. Poté se otázky zaměřily na Svatou Horu.

Dotazníky byly žákům předávány prostřednictvím pedagogů v hodinách výtvarné výchovy. Vyplňování probíhalo bez přítomnosti zjišťovatele a netrvalo více než deset minut.

Hypotézy¹⁴¹

1. Žáci 9. tříd mají větší znalosti o tom, co je baroko a znají jeho znaky lépe než žáci 6. tříd.
2. Žáci 9. tříd jsou s architekturou seznámeni více než žáci 6. tříd.
3. Děti se nejčastěji seznámí s učivem o architektuře na hodinách výtvarné výchovy na základní škole.
4. Žáci 6. a 9. tříd neznají architekta Svaté Hory.
5. Většina dotazovaných neví, že je Svatá Hora barokní stavbou.
6. Jako poutní místo je Svatá Hora navštěvována nejčastěji žáky pocházejícími z nábožensky založených rodin.
7. Žáci z víceletého gymnázia mají větší znalosti o architektonických slozích než žáci ze základní školy.
8. Žáci ze vzdálenějšího místa (Rožmitál pod Třemšínem) mají menší znalosti o Svaté Hoře než žáci z Příbrami.

¹³⁸ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 70.

¹³⁹ PERGLER, P. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: SNTL 1969, s. 229.

¹⁴⁰ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 102 – 104.

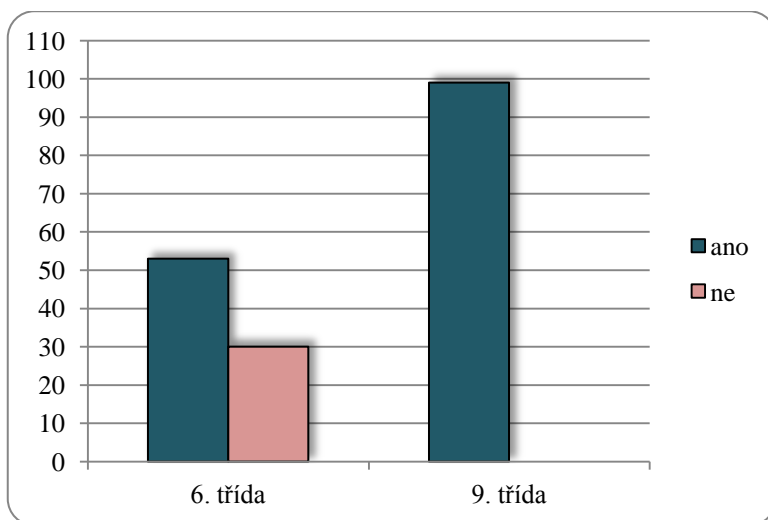
¹⁴¹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 17, 18.

6.2 Rozbor odpovědí žáků

Otázka č. 1

Víš co je to baroko?

Otázka byla uzavřená, ano odpovědělo celkem 152 respondentů (84 %), ne 30 respondentů (16 %). Rozdíl mezi šestou a devátou třídou je dost značný. Z osmdesáti tří žáků v šesté třídě odpovědělo na otázku ano 64 %, zatímco v deváté třídě z devadesáti devíti odpovědělo ano 100 %.

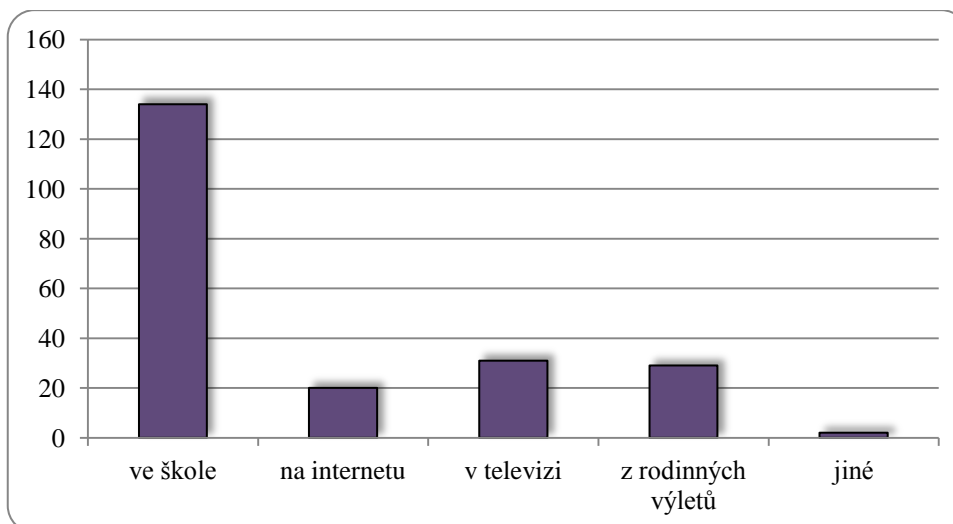
Graf 1 Váš co je to baroko?

Otázka č. 2

Pokud ano, kde ses s tímto pojmem seznámil?

Žáci mohli vybrat jednu nebo více možností z nabídky: ve škole, na internetu, v televizi, při rodinných výletech, případně doplnit něco jiného, dle vlastního uvážení.

Nejčastěji se s barokem žáci seznámili ve škole, celkem 134 respondentů (88 %). Dále 31 respondentů (20 %) uvedlo jako zdroj televizi. S tímto jsou srovnatelné rodinné výlety, které uvedlo 29 respondentů (19 %). Na internetu se s pojmem seznámilo 20 respondentů (13 %) a 2 respondenti doplnilo jinou možnost, první ze skauta a druhý od své sestry.

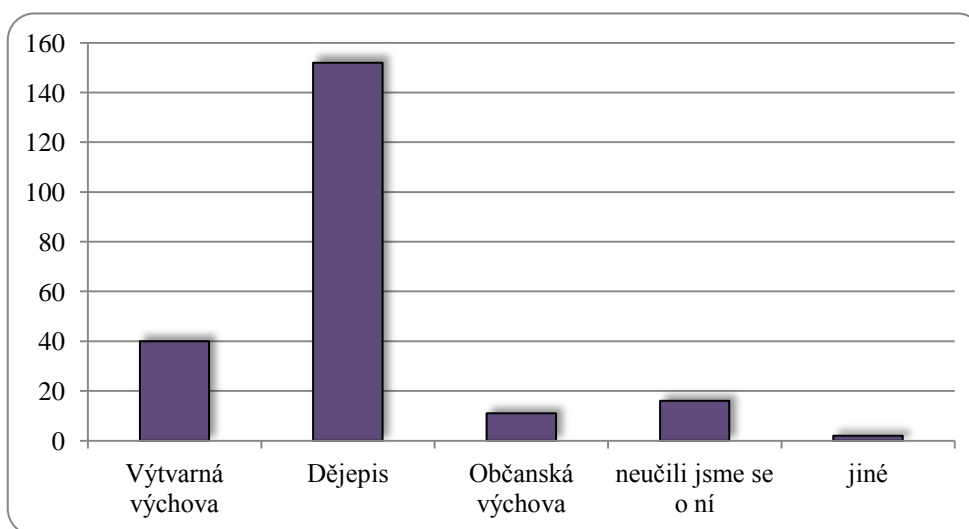
Graf 2 Kde se žáci seznámili s barokem.

Otázka č. 3

Ve kterém z následujících předmětů jsi byl seznámen s architekturou?

Cílem této otázky bylo zjistit, v jakém předmětu se ve škole učí o architektuře. Žáci měli na výběr více možností: výtvarnou výchovu, dějepis, občanskou výchovu nebo mohli uvést, že se o architektuře vůbec neučili. Měli možnost také doplnit další předmět. Mohli si vybrat jednu nebo více možností.

Celkem 152 respondentů (84 %) uvedlo, že se s architekturou seznámili v dějepise. Dále ve výtvarné výchově 40 respondentů (22 %), 16 (9 %) žáků zaškrtnulo, že se o architektuře neučili. Občanskou výchovu pak označilo 11 respondentů (6 %). Dva žáci doplnili do seznamu další předměty, a to hudební výchovu a překvapivě matematiku.

Graf 3 Předměty, ve kterých se žáci učí o architektuře.

Otázka č. 4

Jakými hlavními znaky se baroko vyznačuje?

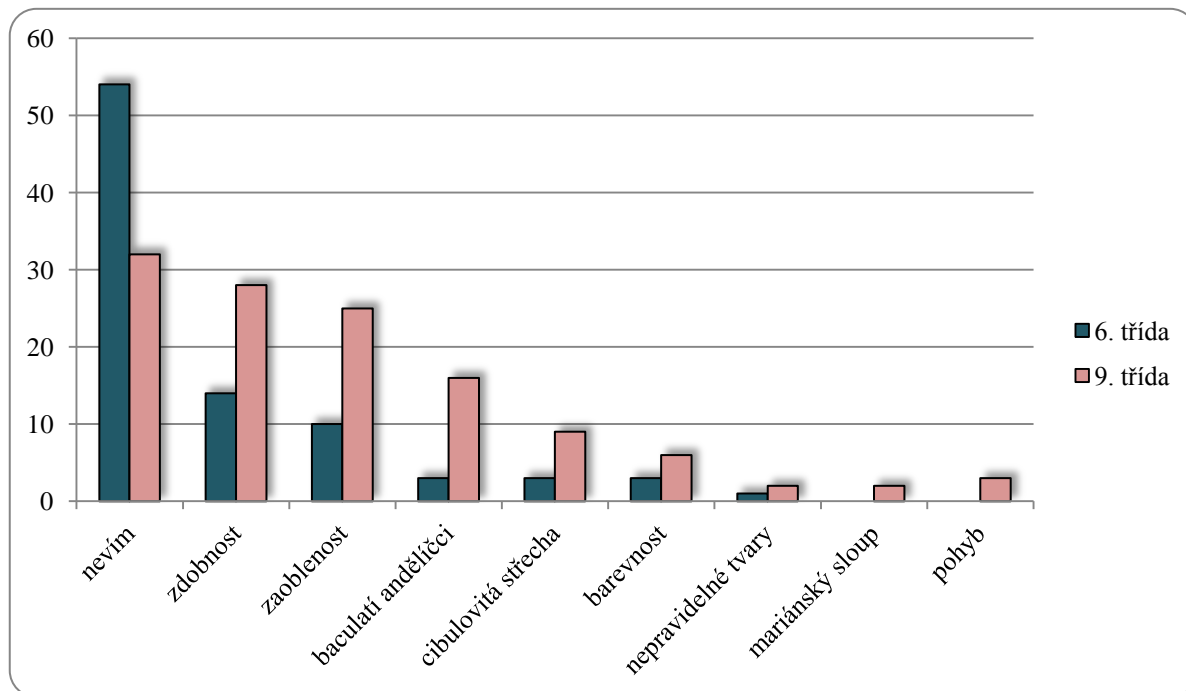
Otázka byla otevřená, žáci museli v odpovědích uvést znaky baroka. Obvykle na ni odpověděli slovním spojením nebo větou, někdy i jedním slovem.

Z celkového počtu respondentů jich 86 (47 %) uvedlo, že žádné znaky baroka nezná. Z toho v šesté třídě žádné znaky nezná 54 respondentů (65 %) a v deváté třídě 32 respondentů (32 %). To znamená, že žáci šestých tříd mají menší znalosti o baroku než žáci devátých tříd.

Mezi nejvíce uváděné znaky baroka patří v šestých i devátých třídách veliká zdobnost, kterou napsalo celkem 42 respondentů (23 %) a hned po ní byla zaoblenost, 35 respondentů (19 %).

V šestých třídách uvedli 3 respondenti jako znak baculaté anděličky, cibulovitou střechu a barevnost. Pouze jeden žák uvedl nepravidelné tvary.

V devátých třídách uvedlo baculaté anděličky 16 (16 %), cibulovitou střechu 9 (9 %) a barevnost 6 respondentů (6 %). Nepravidelné tvary napsali 2 respondenti. Navíc ještě uvedli 3 žáci pohyb a 2 žáci stavbu mariánských sloupů.

Graf 4 Hlavní znaky baroka.

Otázka č. 5

Jaké další architektonické slohy znáš?

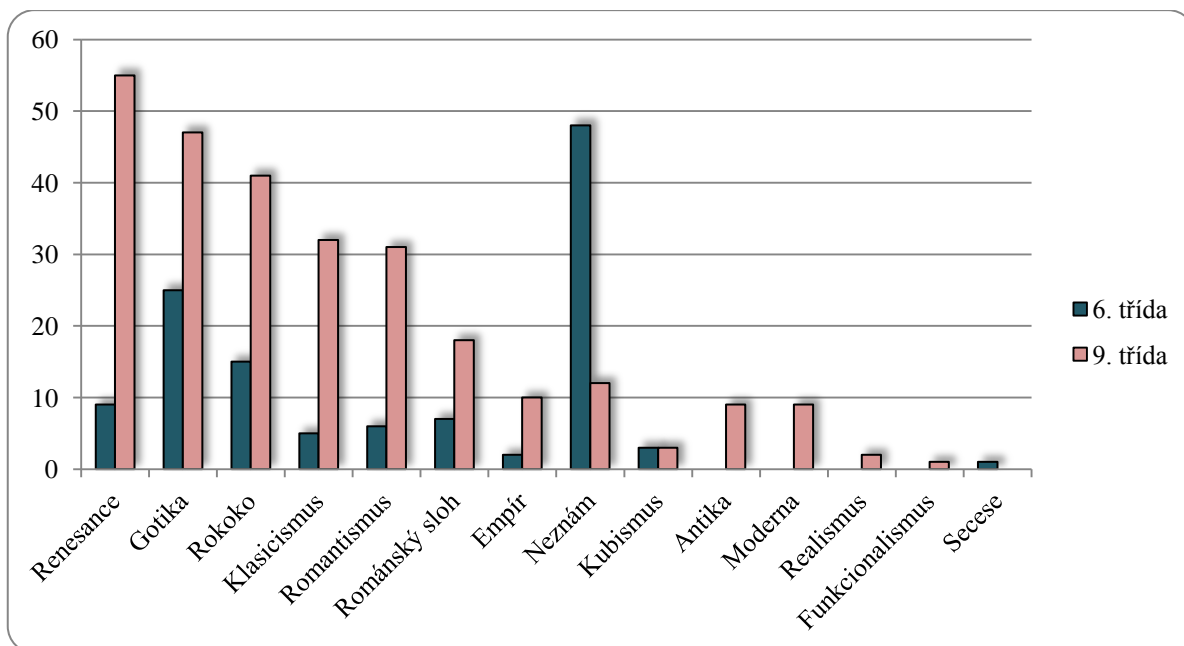
Cílem této otázky bylo zjistit, jaké architektonické slohy žáci nejvíce znají, proto jsem tuto otázku nechala otevřenou.

Větší polovina žáků šestých tříd, 48 respondentů (58 %), žádné další architektonické slohy neznala, ostatní uvedli 9 různých slohů. V devátých třídách neznalo žádné další slohy z 99 pouze 12 žáků (12 %), ostatní napsali dokonce 13 architektonických slohů. Větší znalosti mají tedy žáci devátých tříd.

V šestých třídách byla nejčastější odpovědí gotika, tu uvedlo 25 respondentů (30%). Dále rokoko napsalo 15 respondentů (18 %) a renesanci 9 respondentů (11 %). Srovnatelně respondentů měl románský sloh 7 (8 %), romantismus 6 (7 %) a klasicismus 5 (6 %). Nejméně z architektonických slohů znali žáci: kubismus 3 respondenti, empír 2 respondenti a secesi napsal jeden respondent.

Na rozdíl od šestých tříd, kde byla nejčastější gotika, byla v devátých třídách nejvíce uváděna renesance, kterou napsalo 55 respondentů (56 %), což je více jak polovina. Jako další uvedlo gotiku 47 respondentů (47 %) a rokoko 41 respondentů (41 %). Ačkoli v šestých třídách uvedlo klasicismus a romantismus jenom pár žáků, v devátých třídách to bylo o hodně víc. Klasicismus napsalo 32 respondentů (32 %) a romantismus 31 respondentů (31 %). Románský sloh zmínilo 18 respondentů (18 %). Dále empír napsalo 10 respondentů (10 %).

Slohy, které neuvědli žáci šestých tříd, ale vzpomněli si na ně v devátých třídách, jsou antika a moderna, ty zmínilo 9 respondentů (9 %). Nakonec 2 respondenti uvedli realismus a jeden dokonce funkcionalismus.

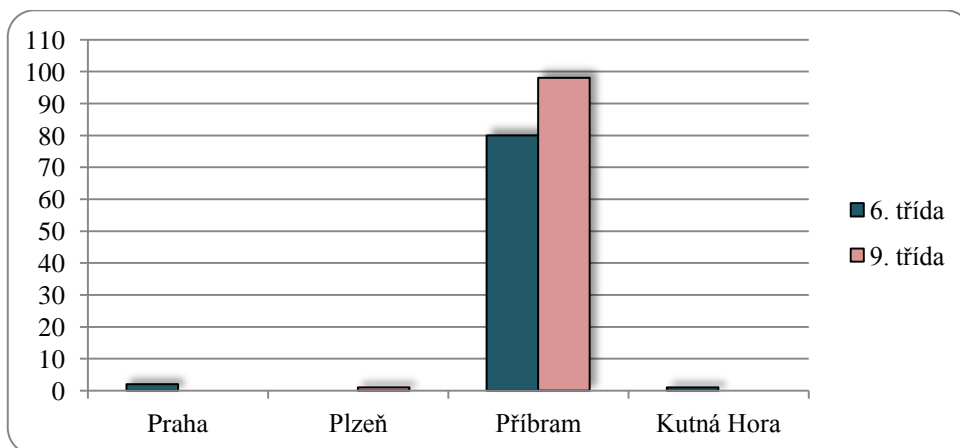
Graf 5 Další architektonické slohy, které žáci znají.

Otázka č. 6

Kde se nachází Svatá Hora?

V této otázce si žáci mohli vybrat ze čtyř možností. Dala jsem na výběr Prahu, Plzeň, Příbram a Kutnou Horu. I když jsem si myslela, že všichni dotazovaní žáci budou vědět, kde se Svatá Hora nachází, našlo se pár žáků, kteří to nevěděli.

Celkem 178 respondentů (98 %) vědělo, že se Svatá Hora nachází v Příbrami. Jak jsem předpokládala, vědělo to 100 % respondentů ze základních škol v Příbrami. Zbylí 4 respondenti napsali jinou možnost. Dva žáci ze ZŠ v Bohutíně zaškrtili, že je Svatá Hora v Praze a jeden zaškrtil Kutnou Horu. Ze základní školy v Rožmitále pod Třemšínem uvedl jeden respondent, že je Svatá Hora v Plzni.

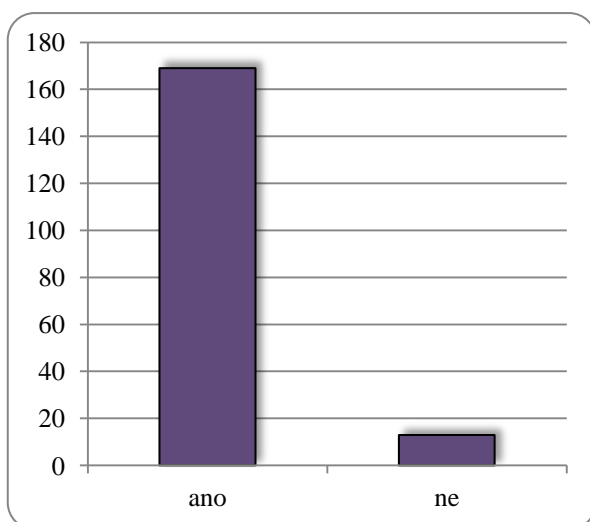
Graf 6 Umístění Svaté Hory.

Otázka č. 7

Byl jsi někdy na Svaté Hoře?

Otázka byla uzavřená, mohlo se odpovídat jen ano nebo ne. 169 respondentů (93 %) už na Svaté Hoře bylo a 13 respondentů (7 %) ještě ne.

Docela mě překvapilo, že na Svaté Hoře ještě nikdy nebyli žáci z Příbrami. Ze ZŠ na Březových Horách tam nebyli 4 žáci a z gymnázia 3 žáci. Dále ze ZŠ v Bohutíně nebylo na Svaté Hoře 5 respondentů a ze ZŠ v Rožmitále pod Třemšínem jen jeden.

Graf 7 Byl jsi někdy na Svaté Hoře?

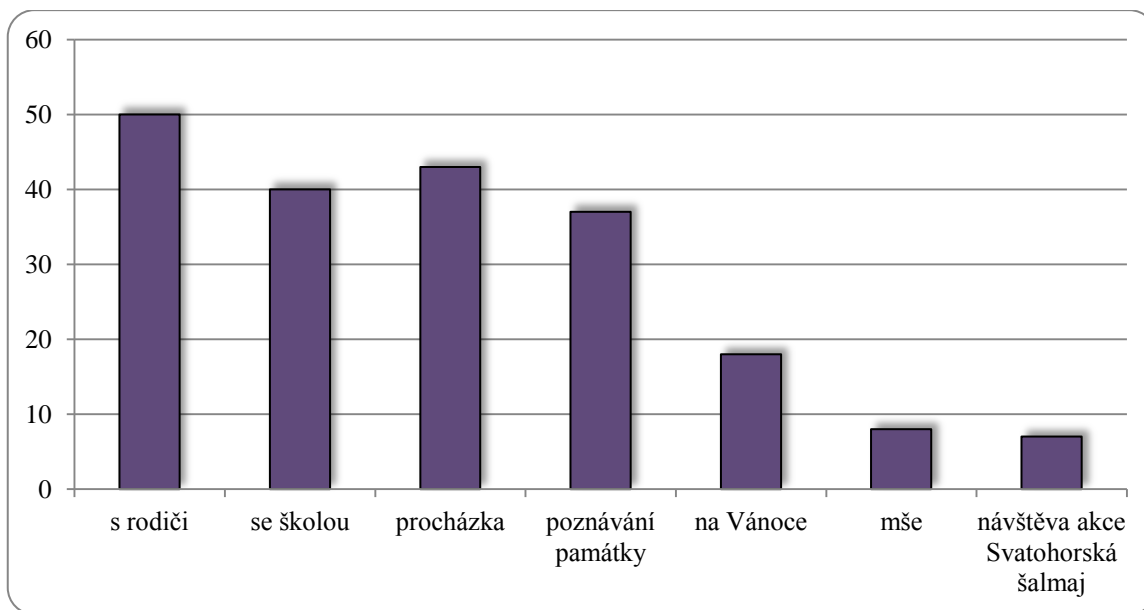
Otázka č. 8

Pokud ano, z jakého důvodu?

Otázka byla otevřená, proto zde žáci mohli uvést více příležitostí k navštívení Svaté Hory.

Nejvíce žáků uvedlo, že tam bylo na výletě s rodiči, což je 50 respondentů (30 %). 43 respondentů (25 %) tam šlo jenom na procházku a 40 respondentů (24 %) tam bylo na výletě se školou. 37 respondentů (22 %), šlo na Svatou Horu, protože se chtěli podívat na krásnou památku v Příbrami. Jak někteří v dotazníku uvedli, každý by se tam měl alespoň jednou podívat.

Dále se tam šlo 18 respondentů (11 %) podívat na vánoční betlémy. 8 respondentů (5 %) uvedlo, že se byli podívat na mši a nakonec bylo 7 žáků (4 %) na Svatohorské šalmaji.

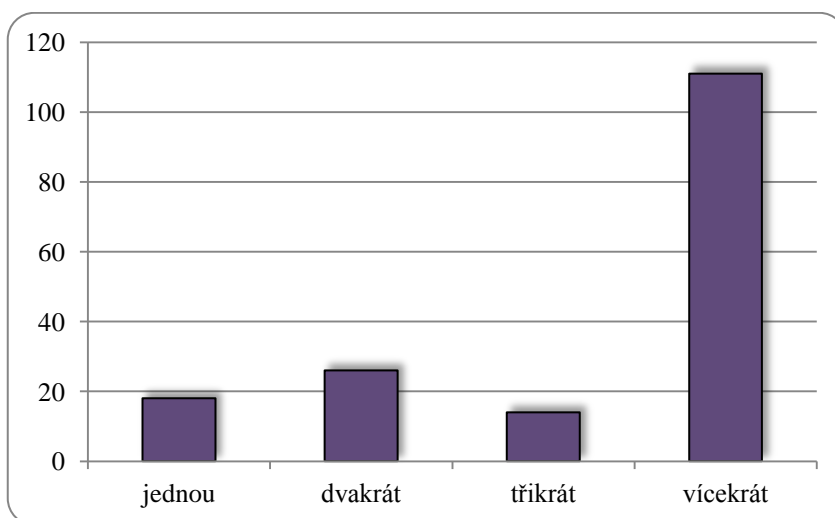
Graf 8 Z jakého důvodu šli žáci na Svatou Horu?

Otázka č. 9

Na Svaté Hoře jsem byl:

Žáci si tady mohli vybrat z možností, kolikrát byli na Svaté Hoře. Jestli jednou, dvakrát, třikrát nebo vícekrát.

Ze 169 žáků, kteří na Svaté Hoře byli, se tam bylo vícekrát podívat celkem 111 respondentů (66 %), tedy více jak polovina. Z toho vyplývá, že se na toto místo rádi vracejí. Třikrát Svatou Horu navštívilo 14 respondentů (8 %), dvakrát 26 respondentů (15 %) a jenom jednou 18 respondentů (11 %)

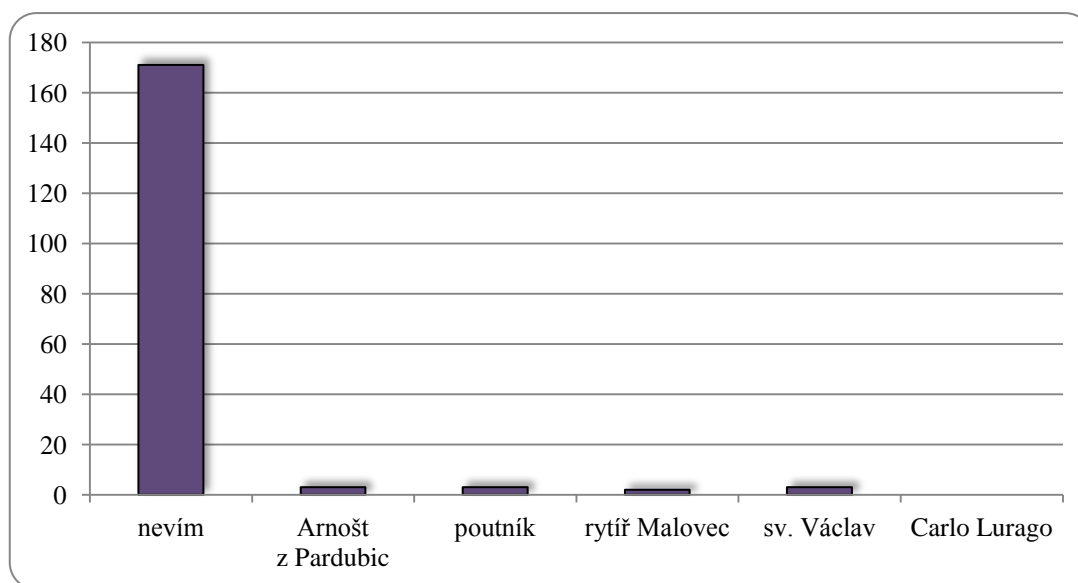
Graf 9 Kolikrát žáci navštívili Svatou Horu.

Otázka č. 10

Kdo vytvořil poutní chrám Svatá Hora?

Jak jsem předpokládala, většina žáků nevěděla, kdo Svatou Horu postavil. 171 respondentů (94 %) odpovědělo, že vůbec neví.

Tři respondenti odpověděli, že ji dal postavit Arnošt z Pardubic, tak jak to uvádí český historik Bohuslav Balbín. Dva respondenti napsali, že původní kapličku dal postavit podle jedné pověsti rytíř Malovec. Další tři žáci uvedli poutníka a zbylí tři uvádějí sv. Václava. Architekta Svaté Hory Carlo Luraga neuvedl nikdo.

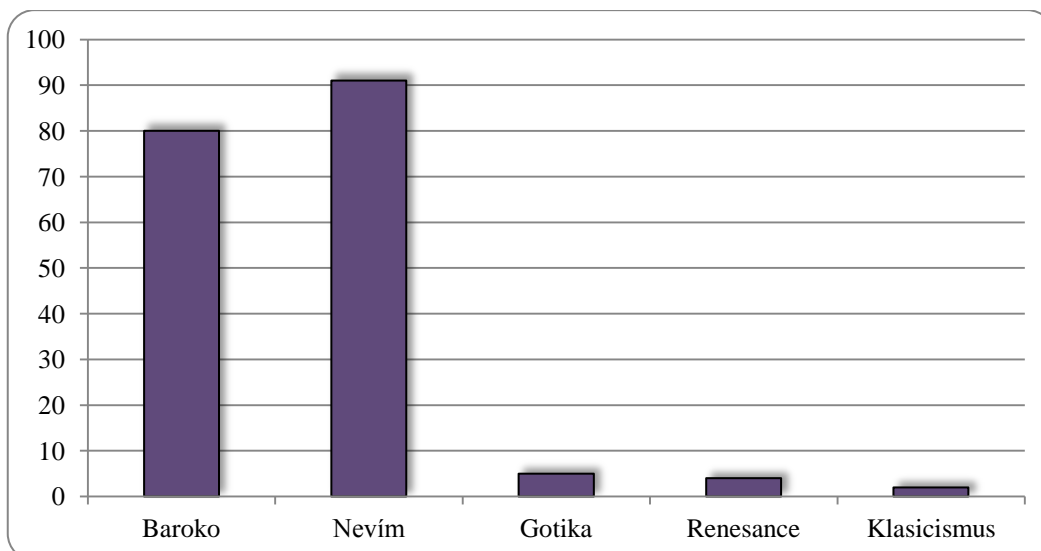
Graf 10 Kdo postavil Svatou Horu?

Otázka č. 11

V jakém architektonickém slohu je Svatá Hora postavena?

Otázka byla otevřená a měla zjistit, zda žáci vědí, že je Svatá Hora postavena v barokním slohu. Odpovědi na tuto otázku mohou být zavádějící, jelikož jsem první část dotazníku věnovala baroku.

Přesná polovina respondentů, tedy 91 žáků, nevěděla, že je Svatá Hora barokní stavbou. 80 respondentů (44 %) napsalo baroko, 5 jich uvedlo gotiku, 4 renesanci a 2 klasicismus.

Graf 11 Ve jakém architektonickém slohu je postavena Svatá Hora?

Otázka č. 12

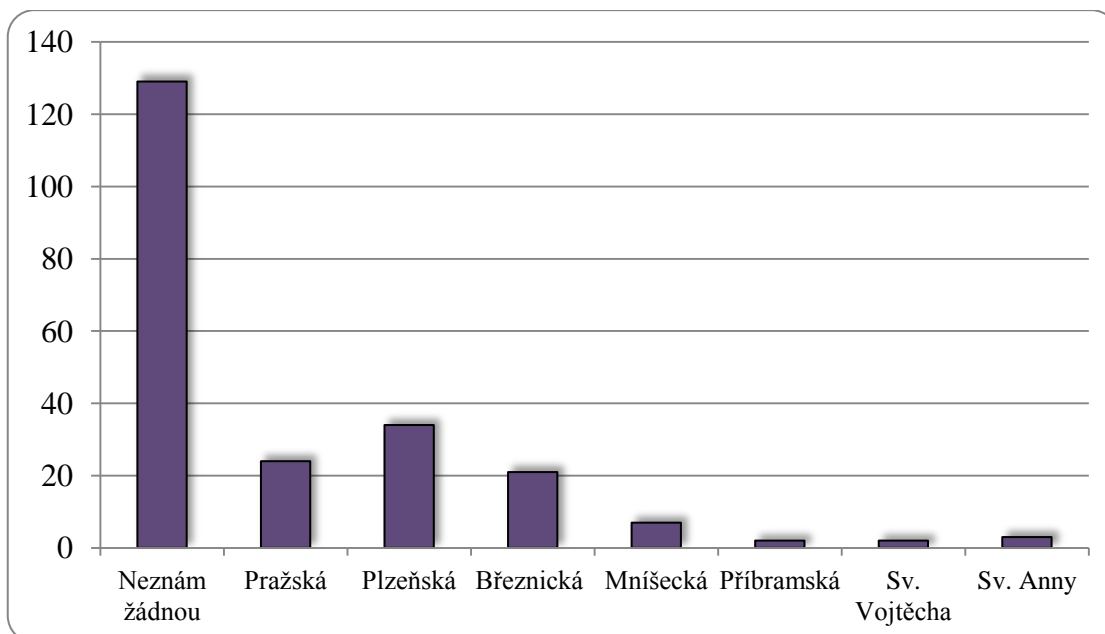
Jakou kapli na Svaté Hoře znáš?

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik kaplí po návštěvě Svaté Hory si žáci dokázali zapamatovat. Tato otázka byla otevřená, bez možností nabízených názvů kaplí.

129 respondentů (76 %) ze 169 žáků, kteří byli na Svaté Hoře, nezná žádnou kapli. Někteří věděli, že tam jsou čtyři rohové kaple, ale neznali jejich názvy.

Celkem 34 respondentů (20 %) napsalo Plzeňskou kapli. 24 respondentů (14 %) uvedlo Pražskou kapli, 21 respondentů (12 %) Březnickou kapli, 7 respondentů (4 %) Mníšeckou kapli a dva žáci si vzpomněli na kapli Sv. Anny.

Nakonec pět žáků uvedlo kaple, které na Svaté Hoře vůbec nejsou. Dva respondenti napsali Příbramskou kapli a tři kapli Sv. Vojtěcha.

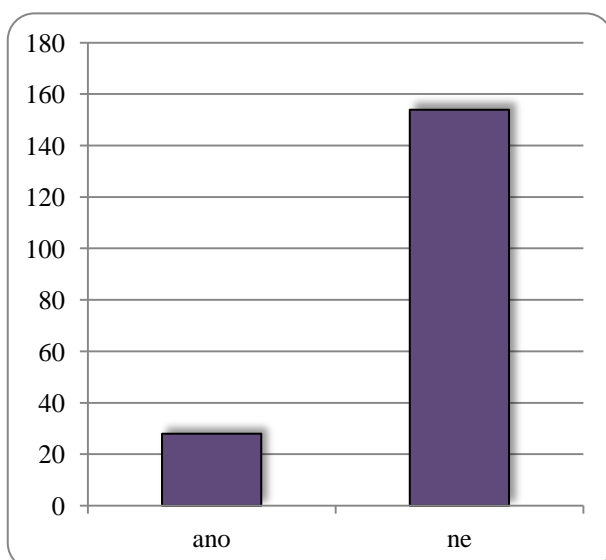
Graf 12 Kaple na Svaté Hoře.

Otázka č. 13

Zúčastnil ses někdy bohoslužby na Svaté Hoře?

Na tuto otázku bylo možné odpovědět pouze ano, nebo ne. Cílem bylo zjistit, zda jsou žáci z nábožensky založených rodin.

Většina respondentů zaškrtnla, že tam na mši nikdy nebyla, což bylo 154 žáků (85 %). Ostatních 28 respondentů (15 %) se bohoslužby zúčastnilo.

Graf 13 Zúčastnil ses někdy bohoslužby na Svaté Hoře?

6.3 Potvrzené a nepotvrzené hypotézy výzkumu

1. Žáci 9. tříd mají větší znalosti o tom, co je baroko a znají jeho znaky lépe než žáci 6. tříd.

Hypotéza se potvrdila.

Všichni žáci v devátých třídách věděli, co je to baroko. Z nich jeho znaky neznalo 32 % žáků a zbytek uvedl osm znaků. Nejvíce psali zdobnost a zaoblenost.

Na rozdíl od devátých tříd, v šestých třídách nevědělo o baroku 36 % žáků a žádné jeho znaky neuvedlo 65 % žáků. Celkově napsali šest znaků, kde nejvíce uváděli také zdobnost a zaoblenost.

2. Žáci 9. tříd jsou s architekturou seznámeni více než žáci 6. tříd.

Hypotéza se potvrdila.

Jak jsem již uvedla, žáci devátých tříd znají baroko lépe než žáci šestých tříd. Také ale znají více architektonických slohů.

V devátých třídách neuvedlo žádné další architektonické slohy pouze 12 % žáků a ostatní napsali dvanáct dalších slohů. Nejvíce uváděli renesanci a gotiku.

V šestých třídách jiné architektonické slohy neznalo až 58 % žáků, zbytek uvedl devět různých slohů. Nejvíce psali gotiku a rokoko.

3. Děti se nejčastěji seznámí s učivem o architektuře na hodinách výtvarné výchovy na základní škole.

Hypotéza se nepotvrdila.

Žáci si mohli vybrat ze tří předmětů, nebo doplnit další. Nejvíce žáků uvedlo dějepis (84 %) a až potom výtvarnou výchovu (22 %). Dokonce 9 % žáků uvedlo, že se o architektuře neučili. Nejméně se objevovala občanská výchova, hudební výchova a matematika.

Ve srovnání s průzkumem z roku 2011 se výuka architektury na základních školách příliš nezměnila. Z výzkumu vyplývá, že se žáci s architekturou setkávají především v hodinách dějepisu, to uvedlo 80 % respondentů. Výtvarnou výchovu napsalo 37 % respondentů. Pedagogové základních škol se shodli, že by výuka architektury měla být intenzivnější právě v hodinách výtvarné výchovy.¹⁴²

¹⁴² CHODURA, R. PRAŽANOVÁ, M. *Architektura ve výtvarné výchově?* Výtvarná výchova 3/4, 2011, s. 8.

4. Žáci 6. a 9. tříd neznají architekta Svaté Hory.

Hypotéza se potvrdila.

Většina žáků (94 %) nenapsala, kdo je architektem Svaté Hory. Zbylí žáci psali Arnošta z Pardubic, rytíře Malovce, poutníka nebo sv. Václava. Nikdo však neznal Carla Luraga, který poutní místo Svatá Hora vytvořil.

5. Většina dotazovaných neví, že je Svatá Hora barokní stavbou.

Hypotéza se potvrdila.

Polovina žáků nevěděla, v jakém architektonickém slohu je Svatá Hora postavena. Nicméně 44 % žáků napsalo správně baroko. Ostatní uváděli gotiku, renesanci a klasicismus.

6. Jako poutní místo je Svatá Hora navštěvována nejčastěji žáky pocházejícími z nábožensky založených rodin.

Hypotéza se nepotvrdila.

Taková otázka nebyla přímo položena. Avšak z odpovědí respondentů vyplynulo, že není navštěvována nejčastěji žáky z nábožensky založených rodin.

Žáci na Svatou Horu chodí s kamarády na procházku, jezdí na výlet s rodiči nebo se školou, jezdí se podívat na krásnou památku nebo se zúčastní různých akcí (Svatohorská šalmaj).

Ovšem někteří žáci sem chodí z náboženských důvodů. 15 % žáků uvedlo, že se na Svaté Hoře zúčastnili bohoslužby.

7. Žáci z víceletého gymnázia mají větší znalosti o architektonických slozích, než žáci ze základní školy.

Hypotéza se potvrdila.

Všichni žáci z gymnázia věděli, co je baroko, a pouze 12 % žáků neznalo jeho znaky. Také všichni žáci uvedli minimálně jeden další architektonický sloh. Navíc uváděli slohy, které žáci na základních školách neznali, jako kubismus a modernu.

Na základních školách znalo baroko 77 % žáků a 60 % nevedlo žádné jeho znaky. O dalších architektonických slozích nevědělo 45 % žáků. Z těchto údajů vyplývá, že žáci z víceletého gymnázia mají větší znalosti architektonických slohů.

8. Žáci ze vzdálenějšího místa (Rožmitál pod Třemšínem) mají menší znalosti o Svaté Hoře než žáci z Příbrami.

Hypotéza se potvrdila.

98 % žáků z Rožmitála pod Třemšínem vědělo, že se Svatá Hora nachází v Příbrami. Ostatní uvedli, že je v Plzni. Pouze 20 % žáků napsalo, že je postavena v barokním slohu. 90 % žáků neuvedlo žádnou kapli, pouze dva žáci napsali kapli Plzeňskou a Březnickou a jeden žák uvedl Pražskou kapli. Nikdo ze žáků nevěděl, kdo postavil Svatou Horu.

Na rozdíl od žáků v Rožmitále pod Třemšínem všichni žáci z Příbrami věděli, kde se Svatá Hora nachází. Dále 66 % žáků uvedlo, že je Svatá Hora barokní stavbou. Bohužel 66 % žáků neznalo žádnou kapli, zbylí žáci napsali všechny čtyři rohové kaple (Plzeňskou, Pražskou, Mníšeckou a Březnickou). Nikdo z nich také nevěděl, kdo je architekt Svaté Hory.

6.4 Závěr výzkumu

Výzkum, jehož výsledky jsem se snažila u každé otázky vyhodnotit, ještě shrnu v následujícím textu.

Z první otázky vyplynulo, že rozdíl ve znalostech baroka mezi šestou a devátou třídou je značný. V deváté třídě všichni vědí, co je baroko, a přesto jeho znaky nedokázalo vyjmenovat 32 z 99 žáků. V šesté třídě o baroku neví skoro polovina žáků a jeho znaky nevědělo 54 z 83. Nejčastější uváděný znak byla zdobnost. Druhý byla zaoblenost, třetí baculatí andělíčky a čtvrtá cibulovitá střecha.

Nejdůležitějším zdrojem, pro získávání informací o baroku byla pro žáky škola. Dále pak srovnatelně uvedli televizi, rodinné výlety a internet. Ve škole se s architekturou setkávají především v rámci hodin dějepisu (69 % odpovědí) a až poté ve výtvarné výchově (28 %).

Velký rozdíl mezi šestou a devátou třídou byl také znát ve znalostech architektonických slohů. Pouze 12 z 99 žáků v deváté třídě neznalo další slohy, ale v šesté třídě to byla více než polovina žáků, avšak dohromady dokázali vyjmenovat třináct architektonických slohů. Nejfrekventovanější byla renesance, gotika a rokoko.

Ve vědomostech o architektonických slozích si nejlépe vedli žáci z gymnázia, kde každý uvedl alespoň jeden sloh.

Jedním ze základních cílů výzkumu bylo zjistit, jaké vědomosti mají žáci o Svaté Hoře. Toto poutní místo navštívilo 169 ze 182 žáků a většina z nich se sem stále ráda vrací. Bohužel nikdo z nich nevěděl, kdo Svatou Horu vytvořil a pouze 44 % žáků vědělo, že je to barokní stavba. 129 žáků také nedokázalo vyjmenovat ani jednu kapli. Zbytek dokázal napsat Plzeňskou, Pražskou, Březnickou a Mníšeckou kapli. Našla jsem i několik odpovědí, kde žáci psali: *„Vím, že jsou tam čtyři rohové kaple, ale nevzpomenu si, jak se jmenují.“*

Nakonec jsem zjistila, že na Svatou Horu chodí málo žáků z náboženských důvodů. Jenom dvacet osm jich navštívilo mši. Ostatní tam nejvíce jezdí na výlety se školou nebo s rodiči, nebo aby si udělali hezkou procházku za památkou.

7 Závěr práce

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaký postoj má mládež na Příbramsku k barokní architektuře. V Příbrami není moc barokních staveb, nicméně je tu mariánské poutní místo Svatá Hora, bez kterého si nikdo město neumí představit.

Svatá Hora má neobyčejnou náboženskou, historickou a uměleckou hodnotu. Tato pokladnice ukrývá nesčetné množství uměleckých děl, které chodí všichni obdivovat. Na stavbě se podílelo mnoho umělců: architekti, malíři, sochaři, štukatéri i umělečtí řemeslníci.

Mezi malíře, kteří zde působili, patří Giovanni Battista Colombo, Eliáš Pistorius, Kristián Dittmann a Petr Brandl. Bohužel autoři některých obrazů nebyli dosud zjištěni. Avšak nástěnné malby v ambitech i v kaplích byly několikrát přemalovány nebo restaurovány především Janem Umlaufem a Josefem Mathauserem.

Nejvíce sochařských děl provedl příbramský sochař Matyáš Hueber. Dohromady dodal více než sedmdesát kusů v průběhu asi deseti let. Po Hueberovi zde nejvíce kamenosochařských prací vykonal Jan Brokoff.

Nejvýznamnější štukatér pracující na Svaté Hoře byl Giovanni Bartolomeo Cometa, který vyzdobil šest kaplí. Další vynikající štukatérskou výzdobu provedl Santino Cereghetti.

Ve výzkumu jsem zjistila, že většina žáků základních škol zná baroko a dokázala by ho i poznat podle jeho znaků. Nejvíce žákům baroko evokovalo zdobnost, zaoblenost a baculaté andělíčky. Dokládají to zejména odpovědi typu: „*Mně se nejvíce na baroku líbí jeho nepravidelné tvary a také to, jak se snaží o pohyb.*“

Vztah žáků ke Svaté Hoře je velice kladný. Žáci chodí na Svatou Horu hlavně na procházky a na výlety se školou nebo s rodiči. Někteří uvedli do dotazníků, že je to velmi pozoruhodné místo, které by měl každý vidět. Toto místo nestačí navštívit pouze jednou. Z odpovědí vyplynulo, že se tam hodně rádi vrací.

Dále jsem chtěla zjistit, kolik si toho žáci o Svaté Hoře pamatují. Naneštěstí si nikdo nepamatuje architekta Svaté Hory, ale aspoň pár žáků vědělo o pověstech o rytíři Malovci nebo o Arnoštu z Pardubic. Skoro polovina uvedla, že je to barokní stavba, ovšem už neznali kaple, které se tam nacházejí. Svatá Hora má deset kaplí v ambitech, čtyři rohové kaple a osm kaplí v bazilice. Z těchto kaplí si žáci pamatují hlavně rohové kaple: Plzeňskou, Pražskou, Březnickou a Mníšeckou.

Toto mariánské poutní místo navštěvují lidé z různých důvodů, ale každého musí oslnit svou krásou. Když Bohuslav Balbín v 17. století popisoval krásy a pamětihodnosti České země napsal: „... veškeré bohatství předčí Svatá Hora, protože nic není cennějšího nad zdraví, jež blahoslavená Panna na Svaté Hoře navrácí lidem dobrodiním nebes a zázraky. To je mimořádný dar a nejvzácnější pamětihodnost a proslulost této krajiny.“¹⁴³

¹⁴³ KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 27.

8 Seznam použité literatury

- BLAŽÍČEK, O. J. *Umění baroku v českých*. Praha: Obelisk, 1971. 193 s. ISBN neuvedeno.
- BŘICHÁČEK, P. J. *Poutní místo Svatá Hora*. Svatá Hora: Laiwa Press Agent, 1990. 31 s. ISBN neuvedeno.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HÁJEK, V. *Architektura*. Praha: Grada Publishing, 2000. 229 s. ISBN 80-7169-722-2.
- HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002. 392 s. ISBN 80-7185-389-5.
- HOLAS, F. X. *Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě*. Příbram: Natice Svatohorská, 1929. 765 s. ISBN neuvedeno.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- CHODURA, R.; PRAŽANOVÁ, M. *Architektura ve výtvarné výchově? Výtvarná výchova 3/4*, 2011. S. 7-9. ISSN 1210-3691.
- KITSON, M. *Barok a rokoko*. Praha: Artia, 1972. 185 s. ISBN neuvedeno.
- KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 187 s. ISBN 80-7192-998-0.
- MRÁZ, B. *Dějiny výtvarné kultury 2*. Praha: Idea Servis, 2002. 212 s. ISBN 80-85970-37-6.
- PERGLER, P. a kol. *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha: SNTL 1969. 372 s. ISBN neuvedeno.
- NEUMANN, J. *Český barok*. Praha: Odeon, 1974. 346 s. ISBN neuvedeno.
- PREISS, P. *Italští umělci v Praze*. Praha: Panorama, 1986. 548 s. ISBN neuvedeno.
- ROLF, T. *Baroko: architektura-plastika-malířství*. Praha: Slovart, 1999. 503 s. ISBN 80-7209-179-4.
- SYROVÝ, B. a kol. *Architektura svědectví dob*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1974. 447 s. ISBN neuvedeno.

Elektronické zdroje

Průvodce po Svaté Hoře - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/32/pruvodce-po-svate-hore>>.

Historie - Svatá Hora. *Svatá Hora* [online]. © 2003-2009 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/2/historie>>.

9 Přílohy

1 Dotazník pro žáky šestých a devátých tříd

Seznam obrazových příloh a jejich zdroj

Obr. č. 1 Svatá Hora po r. 1650 (nejstarší vyobrazení). KOPEČEK, J. *Svatá Hora*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 7.

Obr. č. 2 Letecký pohled na Svatou Horu. [online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://www.aldisaero.cz/foto/11.6.2006%20019.jpg>>.

Obr. č. 3 Pražská brána. [online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://pruvodce.svata-hora.cz/guide/view/id/sh-2-a>>.

Obr. č. 4 Jižní křídlo ambitu. [online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/NR/rdonlyres/9F085ED8-477D-4B8D-9300-5D09974E0058/0/svata_hora___ambit1.jpg>.

Obr. č. 5 Kaple Narození Panny Marie.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://pruvodce.svata-hora.cz/guide/view/id/sh-3-f>>.

Obr. č. 6 Pražská kaple.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://pruvodce.svata-hora.cz/guide/view/id/sh-5-a>>.

Obr. č. 7 Petr Brandl: Zvěstování Panny Marie z r. 1697.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <http://ella.rajce.idnes.cz/ceske_barokni_malirstvi/#Petr_Brandl,_Zvestovani_P._Marie._Pribram,_svata_hora._1697_tif.JPG>.

Obr. č. 8 Kaple sv. Máří Magdaleny.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://pruvodce.svata-hora.cz/guide/view/id/sh-13-a>>.

Obr. č. 9 Bazilika Nanebevzetí Panny Marie Svatohorské.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://www.eu2009.cz/scripts/detail.php?id=3246&newsid=3219&listid=11.html>>.

Obr. č. 10 Kaple sv. Josefa.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/gallery/image/6107/kaple-sv-josefa-pohled-na-oltar>>.

Obr. č. 11 Stříbrný oltář.[online] [cit. 2013-06-04]. Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/gallery/image/6111/stribrny-oltar>>.

Obr. č. 12 Milostná soška Panny Marie Svatohorské.[online] [cit. 2013-06-04].
Dostupné z: <<http://svata-hora.cz/cz/gallery/image/5981/milostna-soska-panny-marie-svatohorske>>.

Obr. č. 13 Kaple v ambitech a v centrální stavbě na terase. KOPEČEK, J. *Svatá Hora*.
Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 182, 183.

1 Dotazník pro žáky šestých a devátých tříd

Třída:

1. Víš co je to baroko?

ano ne

2. Pokud ano, kde ses s tímto pojmem seznámil?

- ve škole
- na internetu
- v televizi
- z rodinných výletů
- jiné

3. Ve kterém z následujících předmětů jsi byl seznámen s architekturou?

- výtvarná výchova
- dějepis
- občanská výchova
- neučili jsme se o ní
- jiné

4. Jakými hlavními znaky se baroko vyznačuje?

5. Jaké další architektonické slohy znáš?

6. Kde se nachází Svatá Hora?

- Praha
- Plzeň
- Příbram
- Kutná Hora

7. Byl jsi někdy na Svaté Hoře?

ano ne

8. Pokud ano, z jakého důvodu?

9. Na Svaté Hoře jsem byl:

jednou dvakrát třikrát vícekrát

10. Kdo vytvořil poutní chrám Svatá Hora?

11. V jakém architektonickém slohu je Svatá Hora postavena?

12. Jakou kapli znáš na Svaté Hoře?

13. Zúčastnil ses někdy bohoslužby na Svaté Hoře?

ano ne

Obr. č. 1 Svatá Hora po r. 1650 (nejstarší vyobrazení)

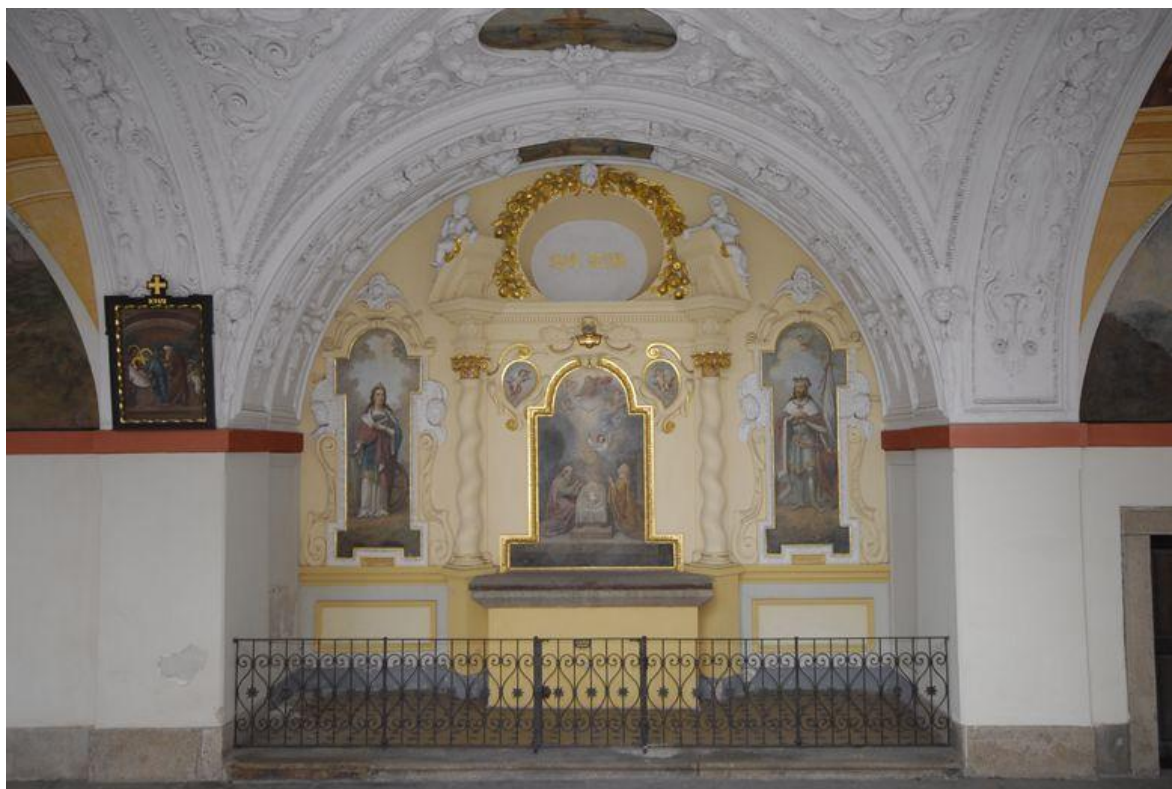
Obr. č. 2 Letecký pohled na Svatou Horu

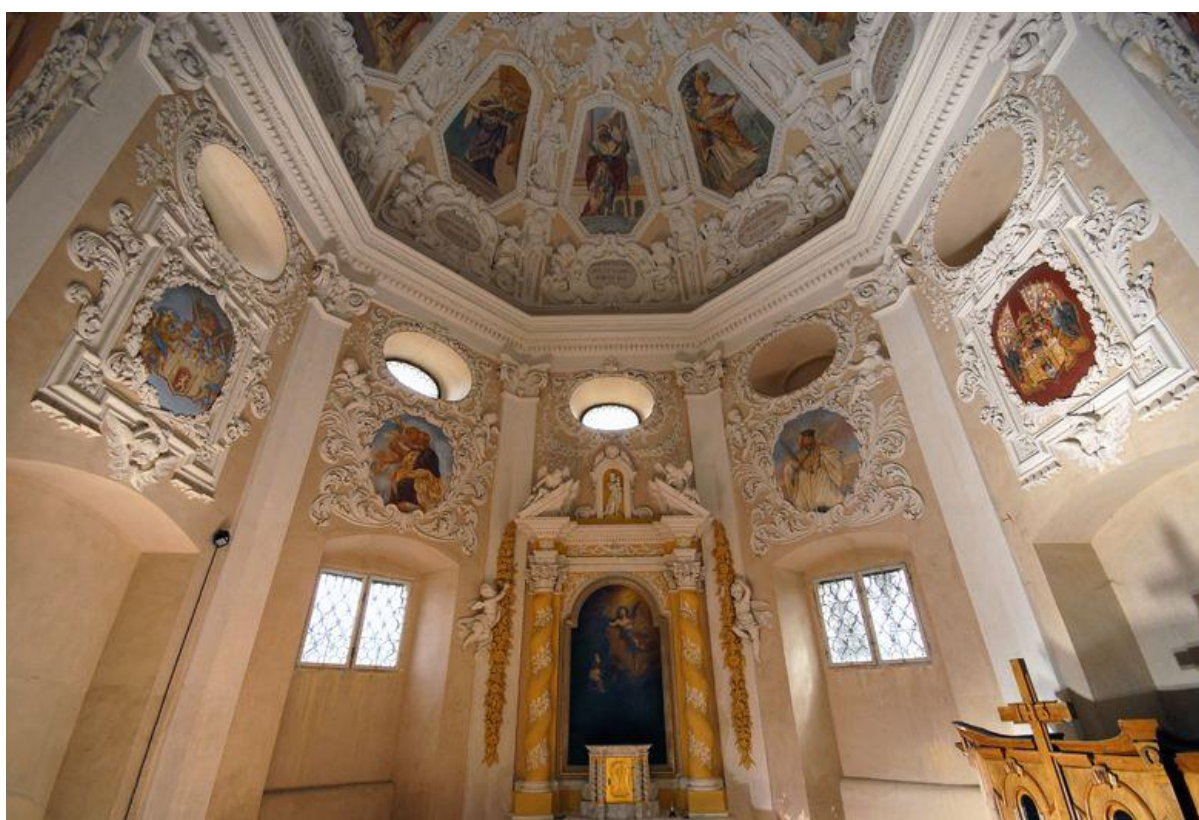
Obr. č. 3 Pražská brána

Obr. č. 4 Jižní křídlo ambitu

Obr. č. 5 Kaple Narození Panny Marie

Obr. č. 6 Pražská kaple

Obr. č. 7 Petr Brandl: Zvěstování Panny Marie z r. 1697

Obr. č. 8 Kaple sv. Máří Magdaleny

Obr. č. 9 Bazilika Nanebevzetí Panny Marie Svatohorské

Obr. č. 10 Kaple sv. Josefa

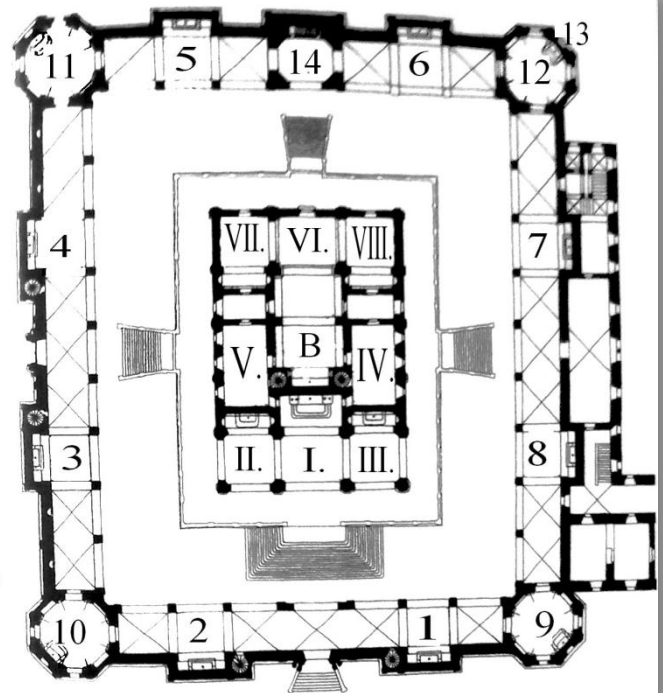

Obr. č. 11 Stříbrný oltář

Obr. č. 12 Milostná soška Panny Marie Svatohorské

- 1 Narození Panny Marie
- 2 Obětování Panny Marie
- 3 Zasnoubení Panny Marie
- 4 Zvěstování Panny Marie
- 5 Panny Marie Bolestné
- 6 Panny Marie Královny apoštolů
- 7 Nanebevzetí Panny Marie
- 8 Korunování Panny Marie
- 9 Mníšecká kaple
- 10 Pražská kaple
- 11 Březnická kaple
- 12 Plzeňská kaple
- 13 Sv. Máří Magdaleny
- 14 Dušičková kaple
- I. Navštívení Panny Marie
- II. Sv. Jáchyma a sv. Anny
- III. Sv. Josefa
- IV. Sv. Františka Xaverského
- V. Sv. Ignáce
- B Bazilika - ústřední svatyně Nanebevzetí Panny Marie
- VI. Navštívení Panny Marie
- VII. Panny Marie Ustavičné pomoci
- VIII. Svatých patronů země české

Obr. č. 13 Kaple v ambitech a v centrální stavbě na terase